

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ “ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ”

ΓΙΑΝΝΙΣΟΠΟΥΛΟΥ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ – ΙΟΥΛΙΕΤΑ

A.M. 3220M005

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“Η πανδημία του COVID-19, οι επιπτώσεις της στο πεδίο του
εγκλήματος και ο ρόλος των θυμάτων.”**

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2022

Ακαδημαϊκό έτος 2021 - 2022

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βασιλική Βλάχου, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Χριστίνα Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Ελένη Κοντοπούλου, Διδάκτωρ Παντείου Πανεπιστημίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	8
1.1 Οι βασικές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνιστάμενες της πανδημίας του COVID-19	8
1.2 Η πανδημία ως κοινωνική, πολιτική και οικονομική συνθήκη	13
1.2.1. Αυξημένη σημασία των τοπικών κοινοτήτων	14
1.2.2. Χαμηλά και ασταθή επίπεδα εμπιστοσύνης στη διακυβέρνηση	15
1.2.3. Διεύρυνση των γεωγραφικών ανισοτήτων	15
1.2.4. Επιδείνωση των διαρθρωτικών ανισοτήτων	15
1.2.5. Αυξανόμενες ανισότητες στην υγεία	16
1.2.6. Μεγαλύτερη συνειδητοποίηση της σημασίας της ψυχικής υγείας	16
1.2.7. Οικονομική πίεση	17
1.2.8. Αυξανόμενη ανεργία και μεταβαλλόμενες αγορές εργασίας	17
1.2.9. Επιδράσεις στην εκπαίδευση	17
ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	18
2.1 Η εγκληματικότητα την περίοδο της πανδημίας	18
2.2 Στοιχεία για την εγκληματικότητα στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της πανδημίας	20

2.3 Η διεθνής ερευνητική εμπειρία για το μετασχηματισμό της εγκληματικότητας στην πανδημία	23
2.4 Οι επιπτώσεις της πανδημίας στον μη δυτικό κόσμο, το παράδειγμα της Λατινικής Αμερικής	26
ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΑΔΥΣΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ	29
3.1 Ηλεκτρονικό έγκλημα	29
3.2 Ενδοοικογενειακή βία	30
3.3 Εγκλήματα μίσους	33
3.4 Τρομοκρατία και τρομοκρατικές επιθέσεις	34
ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	38
4.1 Οι κρατικές και θεσμικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας	38
4.2 Η επίδραση της πανδημίας στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης	43
ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19	46
5.1 Οι επιπτώσεις της πανδημίας στα θύματα της εγκληματικότητας κατά την διάρκεια του κορωνοϊού	46
5.2 Ο ρόλος των θυμάτων στην ενεργοποίηση του κοινωνικού ελέγχου κατά την διάρκεια της πανδημίας	48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	51
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία, βασικό σκοπό αποτελεί η ανάλυση, καταρχάς, των κοινωνικών συνεπειών της πανδημίας, ο εντοπισμός των νέων μορφών εγκληματικότητας, όπως και οι προσπάθειες, που αναλήφθηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο πεδίο του εγκλήματος. Περαιτέρω, βασική πτυχή της εργασίας είναι να εντοπιστούν οι ειδικές επιπτώσεις της πανδημίας στο πεδίο του εγκλήματος και ο τρόπος που αυτές εγγράφονται στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, ειδικά σε ό,τι αφορά τα θύματα, τα οποία βιώνουν, με τον πιο άμεσο τρόπο, τις εν λόγω επιπτώσεις.

Η αντιμετώπιση του COVID-19 απαίτησε από τις κυβερνήσεις να δώσουν προτεραιότητα στη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης και στην αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων. Οι αποφάσεις, που σχετίζονται με τις συνέπειες στην οικονομία, καθώς και στην υγεία, έχουν πολυδιάστατες επιπτώσεις στο κοινωνικό πεδίο.

Σε ό,τι αφορά το ηλεκτρονικό έγκλημα, η πανδημία COVID-19 έδωσε στους εγκληματίες του κυβερνοχώρου μια μοναδική ευκαιρία να εκμεταλλευτούν τα κενά ασφαλείας του διαδικτύου. Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου των ΗΠΑ έλαβε το 2021 1,4 εκατομμύρια αναφορές για κλοπή ταυτότητας, αριθμός διπλάσιος από το 2019. Με τους εργαζόμενους να είναι λιγότερο προσεκτικοί και, ως εκ τούτου, πιο ευάλωτοι, οι κυβερνοεπιθέσεις έχουν γίνει πιο συχνές και πολύ πιο επικίνδυνες. Η διαρροή δεδομένων συνεχίζει να αποτελεί σημαντικό τυφλό σημείο για τις επιχειρήσεις αλλά και για τους πολίτες.

Ουσιαστικά, παρόλο που όλοι έχουν επηρεαστεί από την πανδημία, η εγκληματικότητα, που αναδύθηκε κατά τη διάρκεια αυτής, επηρέασε περισσότερο συγκεκριμένες ομάδες θυμάτων. Αναφορικά με τα θύματα, αυτό που πρέπει να επισημανθεί, είναι ότι πρόκειται για άτομα, τα οποία κατά την διάρκεια της πανδημίας βρέθηκαν σε μειονεκτική θέση βιώνοντας με τον πιο έντονο τρόπο τις επιπτώσεις μιας κατάστασης, η οποία ήταν εξαιρετικά επώδυνη για άτομα που βίωναν ήδη συνθήκες επισφάλειας.

ABSTRACT

In this work, the main purpose is to analyze, first of all, the social consequences of the pandemic, the identification of new forms of crime, as well as the efforts, undertaken at national and international level, to deal with the consequences of the pandemic in the field of crime.

Furthermore, a key aspect of the work is to identify the specific effects of the pandemic on crime and how these are inscribed in the criminal justice system, especially with regard to victims, who experience, most directly, the said effects. The response to COVID-19 has required governments to prioritize managing the health crisis and addressing the economic impact. Decisions related to the consequences in the economy, as well as in health, have multidimensional effects in the social field.

In terms of cybercrime, the COVID-19 pandemic has given cybercriminals a unique opportunity to exploit internet security gaps. The US Federal Trade Commission received 1.4 million reports of identity theft in 2021, double the number from 2019. With workers less vigilant and therefore more vulnerable, cyber attacks have become more frequent and far more dangerous. Data leakage continues to be a major blind spot for businesses and citizens alike.

Essentially, although everyone has been affected by the pandemic, the crime that has emerged during it has affected specific groups of victims more. Regarding the victims, what must be pointed out is that these are people who, during the pandemic, found themselves in a disadvantageous position experiencing in the most intense way the effects of a situation, which was extremely painful for people who were already experiencing conditions precariousness.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η νόσος του κορωνοϊού (COVID-19), η οποία προκαλείται από ένα σοβαρό οξύ αναπνευστικό σύνδρομο του ιού SARS-CoV-2, εντοπίστηκε για πρώτη φορά στην επαρχία Χουμπέι στην πόλη Ουχάν στη Κίνα, τον μήνα Δεκέμβριο του έτους 2019. Εξαπλώθηκε γρήγορα σε πολλές περιοχές του κόσμου τους πρώτους μήνες του 2020.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) κήρυξε την επιδημία ως έκτακτη ανάγκη δημόσιας υγείας διεθνούς ανησυχίας στις 30 Ιανουαρίου 2020 και στις 11 Μαρτίου 2020 ανακηρύχθηκε πανδημία.¹ Οι κυβερνήσεις σε όλο τον κόσμο εφάρμοσαν διάφορα μέτρα με σκοπό να μετριάσουν την εξάπλωση της πανδημίας και να ελαφρύνουν την πίεση στα συστήματα υγειονομικής περίθαλψης. Αυτά τα μέτρα περιλάμβαναν αποκλεισμούς, περιορισμούς μετακίνησης και κοινωνική απομάκρυνση, μέτρα που εφαρμόστηκαν διαβαθμισμένα και κλιμακωτά σε διαφορετικές χρονικές περιόδους².

Περαιτέρω, η εφαρμογή των μέτρων περιορισμού των επιπτώσεων του COVID-19 δημιούργησε και συνεχίζει να δημιουργεί, πρόσθετες προκλήσεις για το σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, όχι μόνο αναφορικά με τη λειτουργία του συστήματος απονομής ποινικής δικαιοσύνης, αλλά και με τις επιπτώσεις που προκύπτουν στα θύματα, εξαιτίας των αρρυθμιών του εν λόγω συστήματος, ειδικά αν συνυπολογιστεί πως τα θύματα, συνήθως ανήκουν σε κοινωνικές ομάδες, που βιώνουν είτε κοινωνικό αποκλεισμό, είτε διαβιούν σε συνθήκες επισφάλειας και ως εκ τούτου βιώνουν ήδη σημαντικές δυσχέρειες.

Στην παρούσα εργασία, βασικό σκοπό αποτελεί η ανάλυση, καταρχάς, των κοινωνικών συνεπειών της πανδημίας, ο εντοπισμός των νέων μορφών εγκληματικότητας, όπως και οι προσπάθειες, που αναλήφθηκαν σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, για την αντιμετώπιση των συνεπειών της πανδημίας στο πεδίο του εγκλήματος. Περαιτέρω, βασική πτυχή της εργασίας είναι να εντοπιστούν οι ειδικές επιπτώσεις της πανδημίας στο πεδίο του εγκλήματος και ο τρόπος που αυτές εγγράφονται στο σύστημα απονομής

¹ Mohan BS, Nambiar V (2020) COVID-19: An Insight into SARS-CoV-2 Pandemic Originated at Wuhan City in Hubei Province of China. *J Infect Dis Epidemiol* 6:146.

² Mohan, Nambiar, (2020)

ποινικής δικαιοσύνης, ειδικά σε ό,τι αφορά τα θύματα, τα οποία βιώνουν, με τον πιο άμεσο τρόπο, τις εν λόγω επιπτώσεις.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να επισημανθεί πως το ζήτημα της εγκληματικότητας και του μετασχηματισμού του εγκληματικού φαινομένου είναι εξαιρετικά σημαντικό, καθώς βασικό μέλημα της εργασίας είναι να καταδείξει όχι τόσο την ποσοτική μετεξέλιξη της εγκληματικότητας, αλλά κυρίως τις ποιοτικές διαφοροποιήσεις αυτής, υπό το πρίσμα της συνθήκης της πανδημίας. Σε αυτό το πλαίσιο, βασικό διακύβευμα συνιστά να καταδειχθεί ο τρόπος σύνδεσης των διάφορων μορφών εγκλημάτων, υπαρχόντων και νέων, με τη συνθήκη της πανδημίας, σε μια προσπάθεια να καταδειχθεί πως η πανδημία επέδρασε ποσοτικά και ποιοτικά στον βαθμό και στην ποιότητα των εγκλημάτων μεταβάλλοντας, παράλληλα, την ένταση και την μορφή τους.

ΠΡΩΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ : ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

1.1 Οι βασικές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνιστάμενες της πανδημίας του COVID-19

Αποτελεί γεγονός πως η παρουσία των διαφόρων μολυσματικών ασθενειών, όπως ο ιός COVID-19, που έχουν μετατραπεί σε πανδημίες, δημιουργούν σοβαρά προβλήματα υγείας, τόσο στο πεδίο της υγείας, όσο και στο πεδίο της οικονομίας, λόγω των διαφόρων παγκόσμιων κοινωνικών και περιβαλλοντικών μετασχηματισμών, που έχουν επέλθει, ως αποτέλεσμα της διεθνοποιημένης οικονομικής ανάπτυξης. Ως συνέπεια της οικονομικής ανάπτυξης, ο παγκόσμιος πληθυσμός που αστικοποιείται όλο και περισσότερο και συγκεντρώνεται σε μεγάλες πόλεις σε συνδυασμό με το γεγονός πως το παγκόσμιο επίπεδο της πληθυσμιακής πυκνότητας έχει αυξηθεί πολλαπλά από την αρχή της βιομηχανικής επανάστασης.

Επιπλέον, η κινητικότητα των ανθρώπων σε όλες τις γεωγραφικές διαστάσεις έχει αυξηθεί πάρα πολύ. Οι παράγοντες αυτοί διευκολύνουν την εμφάνιση νέων μολυσματικών ασθενειών και την εξάπλωσή τους. Αυτό είναι ιδιαίτερα εμφανές στην περίπτωση των κορονοϊών, όπως τα διάφορα στελέχη της γρίπης και πιο πρόσφατα ο COVID-19.

Οι εξελίξεις στη φύση της οικονομικής δραστηριότητας επιδεινώνουν το πρόβλημα του ελέγχου των νέων μολυσματικών ασθενειών που μεταδίδονται, ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης επαφής και παρουσίας. Η αυξημένη οικονομική εξειδίκευση και ο μεγαλύτερος καταμερισμός εργασίας, που συνοδεύεται από την επέκταση των αγορών και την αυξανόμενη οικονομική παγκοσμιοποίηση, αυξάνουν τον κίνδυνο τα άτομα να έρθουν σε επαφή με πηγές, που διευκολύνουν την εμφάνιση εξαιρετικά μεταδοτικών ασθενειών, όπως η γρίπη και ο COVID-19³.

Περαιτέρω, οι δυσμενείς οικονομικές συνέπειες των νέων μορφών ή τύπων αυτών των ασθενειών μπορεί να είναι σοβαρές, δεδομένου του υψηλού βαθμού αλληλεξάρτησης της οικονομικής δραστηριότητας στις σύγχρονες οικονομίες. Ως παράδειγμα μπορεί να

³ Mohan, Nambiar, (2020)

αναφερθεί η περίπτωση της απουσίας των εργαζομένων από την εργασία, εξαιτίας των λοιμώξεων που μπορούν να υφίστανται και έτσι να επηρεάσουν την παραγωγή και απόδοση των εργαζομένων αυτών στο χώρο της εργασίας τους. Κάτι τέτοιο συνέβη στη περίπτωση της πανδημίας του ιού COVID-19, η οποία οδήγησε σε μια μεγάλη παγκόσμια οικονομική ύφεση⁴.

Είναι πολύ νωρίς τώρα για να προσδιοριστεί πώς τελικά ο COVID-19 θα συγκριθεί με τις προηγούμενες πανδημίες. Ωστόσο, όπως και η "ισπανική" γρίπη, έχει γίνει παγκόσμια πανδημία. Όπως ο SARS (που είναι επίσης ένας στενά συγγενής κορονοϊός) και η "ισπανική" γρίπη, μεταδίδεται κυρίως με σταγονίδια και με το φτέρνισμα. Αν και είναι λιγότερο θανατηφόρος από ό,τι η "ισπανική" γρίπη, έχει ήδη προκαλέσει ανησυχητικό αριθμό θανάτων παγκοσμίως. Επιπλέον, έχει μειώσει σημαντικά την οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα. Παρ' όλα αυτά, οι αρνητικές επιπτώσεις της έχουν μετριαστεί σε αξιοσημείωτο βαθμό από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Αυτό επέτρεψε σε πολλά άτομα να εργάζονται από το σπίτι και συνέβαλε στη διατήρηση της κοινωνικής συνδεσιμότητας⁵.

Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι αν η πανδημία COVID-19 θα επιφέρει μόνιμες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές και ποιες θα μπορούσαν να είναι αυτές⁶; Θα αλλάξει τον ρου της ιστορίας, όπως πιστεύεται ότι έκανε ο Μαύρος Θάνατος;⁷ Είναι, φυσικά, πολύ νωρίς για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα. Ωστόσο, μια πιθανότητα είναι ότι θα οδηγήσει μόνιμα σε αύξηση της συχνότητας της εργασίας από το σπίτι και επίσης θα επιταχύνει σημαντικά και θα διατηρήσει τη μεγαλύτερη χρήση του διαδικτύου. Αυτή η αυξημένη χρήση μπορεί, για παράδειγμα, να αναμένεται για διασκέψεις, σεμινάρια, συναντήσεις, ηλεκτρονική μάθηση, για κοινωνικές επαφές, για οικονομικές συναλλαγές και για χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Αν και οι τάσεις

⁴ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

⁵ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

⁶ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

⁷ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

αυτές είχαν ήδη ξεκινήσει πριν από τον COVID-19 και είχαν προβλεφθεί ήδη από τη δεκαετία του 1980, όταν οι εν λόγω τεχνολογίες ήταν ακόμη στα σπάργανα⁸.

Την ίδια στιγμή, ο καθορισμός των κατάλληλων οικονομικών πολιτικών για την αντιμετώπιση της επιδημίας και της εξάπλωσης του COVID-19, έχει αποδειχθεί εξαιρετικά δύσκολος, διότι τα μέτρα για την αναχαίτιση των λοιμώξεων και των ποσοστών θανάτου από την ασθένεια συνεπάγονται υψηλό οικονομικό κόστος. Τα εν λόγω μέτρα ελέγχου περιλαμβάνουν την απομόνωση των ατόμων, περιορισμούς στις συγκεντρώσεις και στα ταξίδια. Θεωρήθηκαν απαραίτητα για να ελεγχθεί η ανοδική τάση της καμπύλης των μολύνσεων και να μειωθεί η αύξηση των θανάτων, προκειμένου να μπορέσουν τα νοσοκομεία να αυξήσουν την ικανότητά τους να παρέχουν υπηρεσίες σε ασθενείς, που έχρηζαν νοσηλείας⁹.

Οι περισσότερες παγκόσμιες πανδημίες είχαν σημαντικές συνέπειες τόσο στην οικονομία, όσο και στους δείκτες απασχόλησης. Στην περίπτωση του COVID-19, τα κυβερνητικά μέτρα για την αναχαίτιση της εξάπλωσης αυτής της νόσου και της θνησιμότητας από αυτήν, μείωσαν επίσης σημαντικά την παγκόσμια απασχόληση και οικονομική δραστηριότητα. Δεδομένου ότι η ανεργία αυξάνεται και η συνολική οικονομική δραστηριότητα μειώνεται, λόγω των κοινωνικών περιορισμών για τον έλεγχο της πανδημίας, οι κυβερνήσεις βρέθηκαν αντιμέτωπες με ένα δύσκολο πρόβλημα συμβιβασμού- δηλαδή βρεθήκαν αντιμέτωπες με το ερώτημα της εξισορρόπησης μεταξύ της διασφάλισης της δημόσιας υγείας με την ταυτόχρονη αναγκαιότητα ύπαρξης μιας κάποιας μορφής κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας, προκειμένου να μην οδηγηθούν οι κοινωνικές σε κατάρρευση.¹⁰

Ωστόσο, η επίλυση ενός τέτοιου προβλήματος ήταν δύσκολη, λόγω της αβεβαιότητας σχετικά με πολλές από τις διαστάσεις μιας νέας πανδημίας και του προβλήματος της επινόησης μιας ευρέως ή καθολικά αποδεκτής «εξίσωσης», που θα διασφάλιζε ένα ικανό βαθμό κοινωνικής ευημερίας. Οι διαθέσιμες επιλογές μειώνονται περαιτέρω, από

⁸ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

⁹ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

¹⁰ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

το γεγονός ότι η αντίδραση στον COVID-19, επηρεάστηκε σημαντικά από την μορφή και την λειτουργία των πολιτικών συστημάτων, όπως και από τους διαφορετικούς στόχους των εθνικών κυβερνήσεων. Στην περίπτωση του COVID-19, αυτό (μαζί με την αβεβαιότητα σχετικά με την επιδημιολογία του ιού και τις επιπτώσεις του στη δημόσια υγεία και την οικονομική δραστηριότητα) οδήγησε σε αξιοσημείωτες διαφορές στις μεθόδους, που υιοθετούν οι διάφορες κυβερνήσεις για τη διαχείριση της πανδημίας και στην αυστηρότητα των προληπτικών κοινωνικών περιορισμών ¹¹.

Επιπλέον, ιδίως στις δυτικές κοινωνίες οι έλεγχοι, που επιβλήθηκαν στα πλαίσια της πανδημίας, ήταν αναγκαίο να λάβουν υπόψη τους την κοινή γνώμη, δεδομένου ότι ο πληθυσμός βίωσε διακυμάνσεις από τον απόλυτο τρόμο αναφορικά με την εξέλιξη της πανδημίας μέχρι την άρνηση των μέτρων εγκλεισμού ακόμη και την άρνηση της πανδημίας ως τέτοιας. Αυτό το φαινόμενο ήταν ιδιαίτερα έκδηλο στις ευρωπαϊκές χώρες, με αποτέλεσμα η άμβλυνση των περιορισμών να οδηγεί σε νέα διασπορά της πανδημίας¹².

Παράλληλα, ο περιορισμός και ο εγκλεισμός για συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες φαίνεται πως ήταν ένας εξαιρετικά ανορθόδοξος τρόπος για τη μείωση των θανάτων από COVID-19 και την συχνότητα εμφάνισης της νόσου. Για παράδειγμα, δεν είναι όλοι όσοι είναι 65 ετών και άνω σε κακή κατάσταση υγείας και ιδιαίτερα ευάλωτοι στη νόσο. Επιπλέον, πολλά άτομα από τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες μπορούν να μειώσουν την πιθανότητα να κολλήσουν τον COVID-19 φορώντας μάσκες, εφαρμόζοντας την κατάλληλη υγιεινή και κρατώντας τις κατάλληλες αποστάσεις από τους άλλους.¹³.

Παράλληλα, αν και ορισμένοι περιορισμοί της ελευθερίας μπορεί να είναι υπερασπίσιμοι για κοινωνικούς λόγους, άλλοι μπορεί να είναι δύσκολο να δικαιολογηθούν. Οι τελευταίοι περιλαμβάνουν περιορισμούς σε περιπτώσεις, όπου η συμπεριφορά των ατόμων ενέχει μικρό ή μηδενικό κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο.

¹¹ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

¹² ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

¹³ ο.π Mohan, Nambiar, (2020)

Ωστόσο, ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ανάληψη αυτού του πρόσθετου κινδύνου δύναται να επιβαρύνει την κοινωνία, εάν τα εμπλεκόμενα άτομα μολυνθούν από τον ιό. Ειδικότερα, αν τα συγκεκριμένα άτομα χρειαστούν ιατρική περίθαλψη ή νοσηλεία, ως αποτέλεσμα της μόλυνσης, αυτό θα επιβάρυνε επιπλέον το ιατρικό και νοσοκομειακό σύστημα¹⁴.

Εάν το κράτος επιδοτεί ή παρέχει δωρεάν ιατρική περίθαλψη ή νοσοκομειακές υπηρεσίες, αυτό θα αυξήσει το κόστος, που πρέπει να καλύψουν οι φορολογούμενοι. Επιπλέον, εάν οι επαφές ενός μολυσμένου ατόμου τεθούν σε καραντίνα για κάποιο χρονικό διάστημα, αυτό το γεγονός προσθέτει επιπλέον οικονομικά κόστη στην λειτουργία του συστήματος.

Το πρόβλημα που αναδύθηκε ήταν πώς θα καθοριστεί, ο κατάλληλος βαθμός προσωπικής ελευθερίας, που μπορεί να γίνει επιτρεπτός σε συνθήκες πανδημίας, χωρίς να διαταραχθεί η κοινωνική ισορροπία. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τα μέτρα ελέγχου του COVID-19. Για παράδειγμα, ορισμένοι περιορισμοί στην ελευθερία των ατόμων συνεπάγονται μικρό κόστος και απώλεια ελευθερίας, όπως η χρήση μάσκας σε χώρους με πολύ κόσμο, αλλά τα κοινωνικά οφέλη μπορεί να είναι σημαντικά. Οι περιορισμοί αυτοί θα ήταν υπερασπίσιμοι. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι τύποι πλήρους ελέγχου συνεπάγονται σημαντικό περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας και τα κοινωνικά οφέλη μπορεί να είναι μικρά, επιφέροντας δυσανάλογες αρρυθμίες στην κοινωνική και οικονομική ζωή¹⁵.

Το κόστος των περιορισμών της ελευθερίας των ατόμων φαίνεται να ποικίλλει ανάλογα με την κοινωνική δομή, τη φύση των οικονομιών και τα στάδια της οικονομικής τους ανάπτυξης. Οι χώρες με υψηλότερο εισόδημα είναι σε καλύτερη θέση να παρέχουν κοινωνικά δίκτυα ασφαλείας στους πολίτες τους, για να τους στηρίξουν, εάν περιοριστεί η ικανότητά τους να εργάζονται, ως αποτέλεσμα του COVID-19. Υπάρχουν ελάχιστα περιθώρια για την άμβλυνση αυτών των επιπτώσεων σε χώρες χαμηλού εισοδήματος, όπως για παράδειγμα η Ινδία ή άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

¹⁴ Macip S, Yuguero O. Individual Freedom in the Initial Response to Covid-19. *Front Public Health*. 2022 Jun 3;10:765016

¹⁵ ο.π. Macip, Yuguero, 2022

Σε αυτές τις χώρες, τα αυστηρά κοινωνικά μέτρα για τον έλεγχο του COVID-19 επιβαρύνουν σημαντικά τους φτωχούς, που πρέπει να εργάζονται σκληρά προκειμένου να επιβιώσουν¹⁶.

Παράλληλα, η επιλογή των κυβερνητικών πολιτικών για τον έλεγχο του COVID-19 επηρεάζεται σημαντικά από τις πολιτικές πιέσεις, η φύση των οποίων έχει μεταβληθεί με τη διάρκεια της πανδημίας. Αρχικά, πολλές κυβερνήσεις άργησαν να επιβάλουν κοινωνικούς περιορισμούς για να περιορίσουν την εμφάνιση του COVID-19. Καθώς οι μολύνσεις και ο ρυθμός θανάτου αυξάνονταν, η πολιτική πίεση για την επιβολή κοινωνικών περιορισμών για τον περιορισμό της εμφάνισης της νόσου αυξήθηκε.

Ωστόσο, η πολιτική πίεση, εν συνεχεία, εντάθηκε για την ελάφρυνση αυτών των περιορισμών, προκειμένου να μειωθεί το οικονομικό κόστος του ιού. Επιπλέον, με την καλύτερη γνώση του COVID-19 και των μέσων αντιμετώπισής του, τη μεγαλύτερη νοσοκομειακή ικανότητα και την εμφάνιση λιγότερων κρουσμάτων, ευνόησαν λιγότερο αυστηρά μέτρα ελέγχου σε ορισμένες χώρες.

1.2 Η πανδημία ως κοινωνική, πολιτική και οικονομική συνθήκη

Η αντιμετώπιση του COVID-19 απαίτησε από τις κυβερνήσεις να δώσουν προτεραιότητα στη διαχείριση της υγειονομικής κρίσης και στην αντιμετώπιση των οικονομικών επιπτώσεων. Οι αποφάσεις, που σχετίζονται με τις συνέπειες στην οικονομία, καθώς και στην υγεία, έχουν πολυδιάστατες επιπτώσεις στο κοινωνικό πεδίο.

Έχουμε γίνει ωστόσο και μάρτυρες της κοινωνικής διασύνδεσης σε παγκόσμια κλίμακα και της καινοτομίας και της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών με πρωτοφανή ρυθμό. Η χρήση των νέων τεχνολογιών αλλάζει, επίσης, τον τρόπο, με τον οποίο παρέχονται οι κοινωνικές υπηρεσίες¹⁷.

Ωστόσο, οι αρνητικές κοινωνικές επιπτώσεις της πανδημίας είναι σημαντικές και επιβάλλεται να εντοπιστούν. Ειδικότερα, αν και η παγκόσμια φτώχεια μειωνόταν

¹⁶ ο.π. Macip, Yuguero, 2022

¹⁷ ο.π. Macip, Yuguero, 2022

σταθερά επί δεκαετίες, η πανδημία δημιούργησε μια χρονική αναστροφή οδηγώντας περίπου 100 εκατομμύρια ανθρώπους, στο φάσμα της φτώχειας και της εξαθλίωσης. Οι εν λόγω επιπτώσεις αφορούν περισσότερο στον αναπτυσσόμενο κόσμο και ειδικότερα στην γεωγραφική επικράτεια της Ασίας και της Αφρικής, χωρίς ωστόσο να θεωρείται πως οι δυτικές κοινωνίες έχουν μείνει ανέγγιχτες από αυτές τις επιπτώσεις.

Η πανδημία έχει επιπλέον προκαλέσει τη μεγαλύτερη και πιο εκτεταμένη κρίση στις αγορές εργασίας στην πρόσφατη ιστορία. Παράλληλα, προκάλεσε σημαντικές διαταραχές στον τρόπο που καταναλώνουμε αγαθά και υπηρεσίες, με σημαντικές επιπτώσεις στην επαγγελματική ζωή, οι οποίες μπορεί να επιφέρουν μόνιμες αλλαγές στην αγορά εργασίας και συνεπώς θα απαιτήσουν επανεκπαίδευση και νέα προγράμματα κατάρτισης. Ο Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος (ΔΟΕ) εκτιμά ότι το 8,8% των ωρών εργασίας παγκοσμίως, που αντιστοιχεί σε 255 εκατομμύρια θέσεις πλήρους απασχόλησης, χάθηκαν το 2020. Σε κάθε περίπτωση, οι απώλειες των θέσεων εργασίας είναι πολλαπλάσιες από τις αντίστοιχες απώλειες κατά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2009.

Ως είναι έλλογο, οι επιπτώσεις του COVID-19 στην υγεία και την ευημερία δεν έγιναν ομοιόμορφα αισθητές σε όλη την κοινωνία. Ο COVID-19 επιδείνωσε τις υφιστάμενες διαρθρωτικές και κοινωνικές ανισότητες, με ιδιαίτερα αρνητικά αποτελέσματα για την υγεία των ήδη μειονεκτούντων στην κοινωνία. Ειδικότερα, υπήρξε αρνητική επίδραση σε προϋπάρχουσες ανισότητες στην υγεία, στην ψυχική υγεία, στην κοινωνική περίθαλψη, στις περιβαλλοντικές συνθήκες, στην κοινωνική πρόνοια και ευημερία¹⁸. Πιο συγκεκριμένα, υφίστανται εννέα τομείς, στα πλαίσια των οποίων είναι δυνατόν να εντοπιστούν οι κοινωνικές επιδράσεις της πανδημίας, στις οποίες θα γίνει συνοπτική αναφορά¹⁹.

¹⁸ Perznieto, P., Oehler, I., (2021). Social Costs of the Covid-19 Pandemic. Background Paper. *The iNdependent Panel for Pandemic Preparedness and Response*. May 2021

¹⁹ ο.π Perznieto, Oehler,, (2021).

1.2.1. Αυξημένη σημασία των τοπικών κοινοτήτων

Οι τοπικές κοινότητες απέκτησαν μεγαλύτερη σημασία από ποτέ κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Οι τοπικές και υπερτοπικές φιλανθρωπικές και εθελοντικές οργανώσεις ήταν καθοριστικής σημασίας για την αντιμετώπιση του COVID-19, αν και αναδείχθηκαν ανισότητες μεταξύ των κοινοτήτων με βάση την ισχύ των κοινοτικών υποδομών. Η εθνική ικανότητα ανταπόκρισης στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και προκλήσεις απαιτεί προσπάθεια για τη διατήρηση ενός ισχυρού ιστού κοινοτήτων και της κοινοτικής δέσμευσης σε τοπικό επίπεδο.

1.2.2. Χαμηλά και ασταθή επίπεδα εμπιστοσύνης στη διακυβέρνηση

Μετά από μια σύντομη αρχική αύξηση, η εμπιστοσύνη στις εθνικές κυβερνήσεις εμφάνισε έντονη αρνητική κλίση. Αντίθετα, η εμπιστοσύνη στην τοπική αυτοδιοίκηση και τα αισθήματα ήταν υψηλότερα και σταθερότερα.

1.2.3. Διεύρυνση των γεωγραφικών ανισοτήτων

Οι γεωγραφικές και χωρικές ανισότητες έχουν διευρυνθεί. Η αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων είναι σημαντική, διότι αποκαλύπτει τους τρόπους με τους οποίους ο συνδυασμός της γεωγραφικής θέσης, των φυσικών υποδομών και των κοινωνικών συνθηκών συνεπάγεται ότι μπορεί να απαιτούνται διαφορετικές προτεραιότητες σε διαφορετικά μέρη.

1.2.4. Επιδείνωση των διαρθρωτικών ανισοτήτων

Ο COVID-19 και οι κυβερνητικές και κρατικές αντιδράσεις σε αυτόν επηρέασαν διαφορετικούς ανθρώπους με διαφορετικούς τρόπους, ενισχύοντας συχνά τις υφιστάμενες διαρθρωτικές ανισότητες στο εισόδημα και τη φτώχεια, τις κοινωνικοοικονομικές ανισότητες στην εκπαίδευση και τις δεξιότητες και τις ανισότητες μεταξύ των γενεών - με ιδιαίτερες επιπτώσεις στα παιδιά, τις οικογένειες με παιδιά και τους νέους. Υπάρχουν επίσης διαφοροποιημένες επιδράσεις στο πλαίσιο αυτών, στην βάση των διαστάσεων του φύλου, της φυλής, της εθνικότητας και της κοινωνικής αποστέρησης, που έχουν επιδεινωθεί, καθώς και επιδράσεις, που

σχετίζονται με την κοινωνική ανάπτυξη, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την ψυχική υγεία, οι οποίες επηρεάζονται ποικιλοτρόπως και συνδέονται μεταξύ τους²⁰.

1.2.5. Αυξανόμενες ανισότητες στην υγεία

Όπως και οι διαρθρωτικές ανισότητες, τα αποτελέσματα στον τομέα της υγείας εξαιτίας της πανδημίας, ακολούθησαν τα πρότυπα των υφιστάμενων ανισοτήτων σε πλείστους τομείς. Παράλληλα, αναδείχθηκαν ελλείψεις στα μέτρα πρόληψης και ελέγχου των λοιμώξεων στην κατ' οίκον και κοινοτική περίθαλψη και ανισότητες στη δομή και τη χρηματοδότηση της κοινωνικής περίθαλψης. Όλοι αυτοί είναι τομείς, που χρήζουν σημαντικής προσοχής, για να αποφευχθούν κρίσιμα κενά στο σύστημα υγείας στο μέλλον²¹. Οι ανισότητες στην υγεία αφορούσαν, κυρίως, εκείνες τις κοινωνικές ομάδες, που διαβιούσαν σε καθεστώς κοινωνικής και οικονομικής επισφάλειας, σε γυναίκες, σε παιδιά, σε άτομα της τρίτης ηλικίας, σε πρόσφυγες και μετανάστες, που δεν διέθεταν και πριν την πανδημία πλείρες δυνατότητες πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας, δυνατότητες που έγιναν περισσότερο ισχνές με την έλευση της πανδημίας.²²

1.2.6. Μεγαλύτερη συνειδητοποίηση της σημασίας της ψυχικής υγείας

Η πανδημία και τα διάφορα μέτρα, που ελήφθησαν για την αντιμετώπισή της είχαν ως αποτέλεσμα διαφοροποιημένα αποτελέσματα για την ψυχική υγεία. Η πρόσβαση σε υποστήριξη για τα νέα περιστατικά και για τα άτομα με προϋπάρχουσες παθήσεις έχει επίσης διαταραχθεί. Και τα δύο είναι πιθανό να οδηγήσουν σε μακροχρόνιες επιπτώσεις στην ψυχική υγεία συγκεκριμένων ομάδων, εάν δεν δοθεί εκ νέου έμφαση στα αίτια και τις λύσεις για τη διατήρηση της ψυχικής υγείας σε ολόκληρη την κοινωνία, μεταξύ άλλων με την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών και βαθύτερων αιτιών της ανισότητας.²³ Ουσιαστικά, η ψυχική υγεία αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό ζήτημα για μια σειρά από κοινωνικές ομάδες, ειδικά για αυτές τις κοινωνικές ομάδες,

²⁰ ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

²¹ ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

²² ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

²³ ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

οι οποίες, κατά την διάρκεια της πανδημίας, είτε επιδεινώθηκε η κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση, είτε πρότερα ψυχολογικά προβλήματα, που αντιμετώπιζαν, εντάθηκαν περαιτέρω, δημιουργώντας πολλαπλές παρενέργειες στην καθημερινή τους ζωή.²⁴

1.2.7. Οικονομική πίεση

Είναι πιθανό να υπάρξουν πρόσθετες πιέσεις στις κρατικές δαπάνες μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, ως αποτέλεσμα των αυξανόμενων επιπέδων χρέους και της πιθανής μείωσης των φορολογικών εσόδων, λόγω της ανεργίας, της απώλειας εσόδων για τις επιχειρήσεις, της μειωμένης κατανάλωσης και των σημαντικών αλλαγών στη δομή της οικονομίας²⁵.

1.2.8. Αυξανόμενη ανεργία και μεταβαλλόμενες αγορές εργασίας

Τα επίπεδα της απασχόλησης και του εισοδήματος των νοικοκυριών έχουν μειωθεί και πιθανότατα θα επιδεινωθούν στο ορατό μέλλον. Αυτό θα οδηγήσει σε αυξημένη εξάρτηση από την κοινωνική ασφάλιση, την οποία το σημερινό σύστημα ενδέχεται να μην είναι επαρκώς εξοπλισμένο για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Αυτό θα έχει σημασία, όχι μόνο για όσους εξαρτώνται ή θα εξαρτηθούν από την κρατική στήριξη κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και επειδή ενδέχεται να απαιτηθούν σημαντικές προσαρμογές στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης προκειμένου αυτό να συμβαδίσει με τη ζήτηση υπηρεσιών προστασίας και ασφάλισης²⁶.

1.2.9. Επιδράσεις στην εκπαίδευση

Οι συνέπειες της δυστοκίας πρόσβασης στην εκπαίδευση σε όλα τα επίπεδα, θα είναι αισθητές για τα επόμενα χρόνια και η πλήρης ανάκτηση του χαμένου χρόνου είναι ανέφικτη. Αυτό το γεγονός έχει επιδεινώσει τις υφιστάμενες κοινωνικοοικονομικές

²⁴ Ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

²⁵ Ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

²⁶ Ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

ανισότητες στο επίπεδο εκπαίδευσης και στο κοινωνικό πεδίο, αναδεικνύοντας με ένταση το ζήτημα της ψηφιακής ανισότητας²⁷.

²⁷ ο.π Perznieto, Oehler, (2021)

ΔΕΥΤΕΡΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΣΤΟ ΠΕΛΙΟ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

2.1 Η εγκληματικότητα την περίοδο της πανδημίας

Η σχέση μεταξύ πανδημίας και εγκληματικότητας έγκειται στην παραδοχή πως η πανδημία επέδρασε αντιφατικά αφενός στην δομή της εγκληματικότητας και αφετέρου στην εξέλιξή της. Πιο συγκεκριμένα, η εγκληματικότητα παρουσίασε πτώση, ειδικά τον πρώτο χρόνο της πανδημίας, κατά τις περιόδους επιβολής lockdown, ενώ, εν συνεχεία, υπήρξαν σημαντικές επιδράσεις σε ότι αφορά την ανάδυση νέων μορφών εγκληματικότητας, ως απόρροια του μετασχηματισμού πρότερων μορφών εγκλήματος.

Στην βάση αυτής της παραδοχής, θα μπορούσε με ασφάλεια να υποστηριχθεί πως η πανδημία άσκησε σημαντική επίδραση στην μορφή και στην ένταση της εγκληματικότητας, αλλά αυτή η επίδραση υπήρξε αντιφατική και πολυσύνθετη. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία υπήρξε σημαντική αύξηση των εγκλημάτων που σχετίζονται με το ηλεκτρονικό έγκλημα και την ενδοοικογενειακή βία.

Το ηλεκτρονικό έγκλημα πρόδηλα αυξήθηκε εξαιτίας του εγκλεισμού του πληθυσμού και της αναγκαιότητας διεκπεραίωσης επαγγελματικών και εκπαιδευτικών λειτουργιών μέσω του διαδικτύου, με αποτέλεσμα να αυξηθεί εκείνη η μορφή εγκληματικής δραστηριότητας, που αφορούσε σε ποικίλες απάτες μέσω διαδικτύου²⁸. Περαιτέρω, σε ότι αφορά την ενδοοικογενειακή βία, ο εγκλεισμός οδήγησε σε έξαρση των περιστατικών έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, καθώς τα προϋπάρχοντα οικογενειακά προβλήματα απέκτησαν νέα ένταση και έκταση, ακολουθώντας σε αρκετές περιπτώσεις την αυξητική τάση που είχε εμφανιστεί πριν την έλευση της πανδημίας²⁹.

Οι εγκληματικές οργανώσεις, που δραστηριοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, είναι σε μεγάλο βαθμό οι ίδιες με εκείνες που υπήρχαν πριν από

²⁸ Βλάχου Β., (2021). Σύγχρονοι Εγκληματολογικοί Προβληματισμοί υπό της σκιά της πανδημίας. The Art of Crime.

²⁹ ο.π Βλάχου, (2021)

την κρίση, χωρίς να αποκλείεται και η εισδοχή νέων οργανώσεων, με την επισήμανση ότι οι παλιές οργανώσεις έχουν προσαρμόσει τις δραστηριότητές τους και έχουν στραφεί σε νέες εγκληματικές δραστηριότητες, για να επωφεληθούν από τις νέες ευκαιρίες³⁰. Το καθοριστικό στοιχείο εδώ, αφορά το γεγονός ότι οι προϋπάρχουσες εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν την συνθήκη της πανδημίας, επεκτείνοντας την δράση τους σε νέα πεδία, όπως αυτά αναδείχθηκαν από την πανδημία και τα οποία θα αναλυθούν στις επόμενες ενότητες.³¹

Οι απειλές του ηλεκτρονικού εγκλήματος, πρέπει να θεωρείται δεδομένο, ότι θα συνεχίσουν να αποτελούν τις κυρίαρχες απειλές από το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, καθώς τα συνεχιζόμενα μέτρα αποκλεισμού και κοινωνικής αποστασιοποίησης θα ενισχύσουν την εξάρτηση από τις ψηφιακές υπηρεσίες για τη συνέχιση της εργασίας και της αλληλεπίδρασης³².

Επιπλέον, η τρέχουσα πανδημία και οι οικονομικές επιπτώσεις της είναι πιθανόν να ασκήσουν σημαντική πίεση στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και τον τραπεζικό τομέα. Μετά την οικονομική κρίση του 2007 και του 2008, η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της θέσπισαν εκτεταμένα μέτρα για τον περιορισμό των συναλλαγών σε μετρητά, ώστε να αποτρέψουν τα κυκλώματα νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Ωστόσο, η τρέχουσα κρίση και ο αντίκτυπός της στην οικονομία μπορεί να αποτελέσει πραγματική δοκιμασία για την αποτελεσματικότητα και την ανθεκτικότητα αυτών των μέτρων³³.

Παράλληλα, σε όλη την Ευρώπη παρατηρήθηκε σαφής μείωση των ανθρωποκτονιών, κατά τη διάρκεια των περιόδων αποκλεισμού, ενώ αυξήθηκαν άλλες μορφές εγκληματικότητας, όπως το κυβερνοέγκλημα ή η ενδοοικογενειακή βία³⁴. Στοιχεία από

³⁰ Europol, (2022). Beyond the pandemic – How Covid-19 will shape the serious crime. Retrieved from www.europol.europa.eu

³¹ ο.π Europol, (2022)

³² ο.π Europol, (2022)

³³ ο.π Europol, (2022)

³⁴ ο.π Europol, (2022)

την περίοδο πριν από την πανδημία, σχετικά με την εμπορία ανθρώπων, έδειξαν ότι τα περισσότερα θύματα ήταν σε κατάσταση οικονομικής ανάγκης, ακόμη και πριν από την πανδημία³⁵. Κατά τη διάρκεια της πανδημίας, παρατηρήθηκε συνολική αύξηση των ποσοστών ανεργίας γεγονός που αύξησε τον αριθμό των ανθρώπων, που ήταν πρόθυμοι να αναλάβουν κινδύνους για να μπορέσουν να επιβιώσουν, με αποτέλεσμα την αύξηση της ευπάθειας των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων και την αύξηση περιστατικών εγκληματικότητας, που συνδέονται με την σωματεμπορία³⁶.

Επιπλέον, παρά τα μέτρα εγκλεισμού, τα στοιχεία δείχνουν ότι οι μετανάστες εξακολουθούν να διακινούνται λαθραία στις τρεις μεσογειακές διαδρομές, παρά τους περιορισμούς κινητικότητας και τους οικονομικούς περιορισμούς³⁷. Σε τελική ανάλυση, οι κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας έχουν γίνει αισθητές σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ η έλλειψη οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με την υψηλή οικονομική και κοινωνική ανισότητα, τείνει να αυξάνει τα επίπεδα εγκληματικότητας και βίας³⁸.

2.2 Στοιχεία για την εγκληματικότητα στην Ελλάδα κατά την διάρκεια της πανδημίας

Η ενδοοικογενειακή βία αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του πρώτου μήνα του lockdown, με την κυβερνητική γραμμή έκτακτης ανάγκης να δέχεται 1.760 κλήσεις για φερόμενες πράξεις ενδοοικογενειακής βίας τον Απρίλιο 2020 σε σύγκριση με τον Μάρτιο³⁹. Εδώ πρέπει να σημειωθεί πως πρέπει να ληφθεί υπόψη και ο σκοτεινός αριθμός, δηλαδή η βία κατά των γυναικών ή η ενδοοικογενειακή βία, που δεν καταγράφεται, ακριβώς επειδή δεν καταγγέλλεται. Με αφορμή την εν λόγω έξαρση, η κυβέρνηση ξεκίνησε

³⁵ ο.π Europol, (2022)

³⁶ ο.π Europol, (2022)

³⁷ ο.π Europol, (2022)

³⁸ ο.π Europol, (2022)

³⁹ Γρηγοριάδου Π., (2022). Ο Covid-19 και η «πανδημία» της βίας κατά των γυναικών», διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/society/182276/covid-19-7-pandimies-mesa-stin-pandimia/>

τηλεοπτικές, διαδικτυακές και ραδιοφωνικές εκστρατείες, για να ενθαρρύνει την καταγγελία περιπτώσεων κατά τη διάρκεια της πανδημίας⁴⁰.

Παράλληλα επισημαίνεται πως σύμφωνα με τις κλήσεις, που καταγράφηκαν στις γραμμές sos της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των καταγγελιών για τα περιστατικά έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας, με την πλειοψηφία των καλούντων να αναζητούν είτε νομική αρωγή, είτε ψυχοκοινωνική στήριξη. Επίσης, ένα ποσοστό της τάξης του 4% των αιτούντων γυναικών αιτήθηκε φιλοξενία και μεταφέρθηκαν σε ασφαλή περιβάλλοντα. Το 61% των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας αφορούσε σε γυναίκες-συζύγους, ενώ οι δράστες ήταν ηλικία 40-54 ετών στην πλειοψηφία τους, ενώ ακολουθούσαν και οι μικρότερες ηλικίες σε πιο μικρά ποσοστά⁴¹.

Γενικότερα, η εικόνα για την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία μπορεί να αποτυπωθεί ως εξής⁴²:

1. Σημαντική αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας, που συσσωματώνει ποικίλα αδικήματα και αιτίες
2. Οι γυναικοκτονίες ακολουθούν αυξητική τάση, που παραμένει αυξητική και κατά το 2021
3. Η καταγγελία στις αρχές αποτελεί κριτήριο για την ταξινόμηση του εγκληματικού συμβάντος
4. Κατά το 2021 και κατά το 2022 υπάρχει σημαντική όξυνση των φαινομένων ενδοοικογενειακής βίας

⁴⁰ Papaioannou S., (2021). Violent Crimes on the Rise in Greece, retrieved from <https://greekreporter.com/2021/07/09/violent-crimes-greece/>

⁴¹ Η βία κατά των γυναικών πρόσβαση στο <https://www.kethi.gr/nea/i-bia-kata-ton-gynaikon-tin-epohi-toy-covid-19>

⁴² Η βία κατά των γυναικών πρόσβαση στο <https://www.kethi.gr/nea/i-bia-kata-ton-gynaikon-tin-epohi-toy-covid-19>

5. Η μετατόπιση της βίας οριοθετείτε εντός του πεδίου των διαπροσωπικών σχέσεων

Περαιτέρω, στην έκθεσή της για την Ελλάδα, τον Ιούνιο 2021, η Ομάδα Εργασίας του ΟΗΕ, για τις διακρίσεις κατά των γυναικών και των κοριτσιών, ανέφερε ότι οι μετανάστριες και οι γυναίκες, που ζητούν άσυλο και έχουν υποστεί βιασμούς ή ξυλοδαρμούς, δεν έχουν πρόσβαση σε υποστήριξη και ασφάλεια και ότι δεν υπάρχουν επαρκή καταφύγια και καταλύματα έκτακτης ανάγκης⁴³. Η εγκληματικότητα στην Ελλάδα, κατά την διάρκεια της πανδημίας και υπό αυτή τη θέαση, όπως και τα είδη των εγκλημάτων επηρεάστηκαν σε σημαντικό βαθμό από αυτή, καθώς αφενός αυξήθηκαν εξαιρετικά τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και αφετέρου η έμφυλη βία παρουσίασε, επίσης, σημαντική έξαρση, με έκδηλο παράδειγμα τις γυναικοκτονίες, που ήρθαν στη δημοσιότητα και κατέδειξαν τον ανελαστικό πατριαρχικό χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας.

Ο απολογισμός των βίαιων εγκλημάτων στην Ελλάδα, που αναφέρθηκαν μετά τη χαλάρωση του πρώτου εγκλεισμού κατά το 2020⁴⁴ :

11 Μαΐου- Η δολοφονία της νεαρής γυναίκας στα Γλυκά Νερά από τον σύζυγό της

12 Μαΐου – Πολύ γνωστός ηθοποιός κατηγορείται για βιασμό και απόπειρα βιασμού 3 γυναικών, #metoo⁴⁵

13 Μαΐου- Ένας 60χρονος άνδρας έπεσε θύμα ληστείας και μαχαιρώθηκε από μια ομάδα νεαρών, όταν τους παραπονέθηκε ότι έκαναν "corona-party".

21 Μαΐου- Η αστυνομία απαγόρευσε τις δημόσιες συγκεντρώσεις στις κεντρικές πλατείες της Αθήνας με την απειλή ότι μετά τον τελικό για το Κύπελλο Ελλάδας θα προκύπταν βίαια επεισόδια από οπαδούς ποδοσφαίρου.

⁴³ Γρηγοριάδου Π., (2022). Ο Covid-19 και η «πανδημία» της βίας κατά των γυναικών», διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/society/182276/covid-19-7-pandimies-mesa-stin-pandimia/>

⁴⁴ ο.π Γρηγοριάδου, (2022)

⁴⁵ ο.π Γρηγοριάδου, (2022)

26 Μαΐου- Το πτώμα ενός 11χρονου κοριτσιού, που είχε εξαφανιστεί στα Χανιά, εντοπίζεται σε βραχώδη παραλία και δεν αποκλείεται η εγκληματική ενέργεια.

31 Μαΐου- Δύο μαφιόζικου τύπου πυροβολισμοί, που έχουν ως αποτέλεσμα δύο νεκρούς μέσα σε ένα 24ωρο στην Αθήνα.

6 Ιουνίου- Ένας ντόπιος στο νησί της Κέρκυρας σκοτώνει ένα ζευγάρι Γάλλων και στη συνέχεια αυτοκτονεί.

14 Ιουνίου- Ένας 25χρονος επιτίθεται και τραβάει όπλο, ρίχνοντας πυροβολισμούς, σε δύο γυναίκες έξω από μπαρ στη Χαλκιδική.

21 Ιουνίου- Μια 50χρονη καθαρίστρια απάγεται, ξυλοκοπείται και βιάζεται, κατά τη διάρκεια της εργασίας της σε πολυκατοικία.

23 Ιουνίου- Ένας ιερέας ρίχνει υγρό οξύ σε επτά επισκόπους, κατά τη διάρκεια συνεδρίασης εσωτερικής ακρόασης, στέλνοντάς τους όλους στο νοσοκομείο.

2.3 Η διεθνής ερευνητική εμπειρία για το μετασχηματισμό της εγκληματικότητας στην πανδημία

Η πανδημία COVID-19 μεταμόρφωσε και, σε αρκετές περιπτώσεις, επιδείνωσε την απειλή της τρομοκρατίας. Οι τρομοκρατικές ομάδες είδαν την αβεβαιότητα, που δημιουργήθηκε από την πανδημία, ως μια ευκαιρία για να εκμεταλλευτούν την αναστάτωση και τις αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας. Ως εκ τούτου, υπήρξε αύξηση των τρομοκρατικών επιθέσεων σε περιοχές της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής⁴⁶.

Η πανδημία εμπόδισε τις προσπάθειες επαναπατρισμού ατόμων με ύποπτους δεσμούς με τρομοκρατικές ομάδες από ζώνες συγκρούσεων, συμπεριλαμβανομένων γυναικών και παιδιών. Οι υπηρεσίες για τα θύματα της τρομοκρατίας διακόπηκαν, καθυστέρησαν ή τερματίστηκαν καθώς οι πόροι ανακατευθύνθηκαν για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης. Παράλληλα, η πανδημία έχει επιβαρύνει σημαντικά την

⁴⁶ <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/Preventing-crime-and-protecting-police-INTERPOL-s-COVID-19-global-threat-assessment>

ικανότητα ανίχνευσης, πρόληψης και καταπολέμησης του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος.

Επιπλέον, παρατηρήθηκε αύξηση του εγκλήματος, που εκμεταλλεύεται τις τεχνολογίες επικοινωνιών με κλιμάκωση της απάτης και ειδικότερα της οικονομικής απάτης. Οι αγορές του σκοτεινού διαδικτύου διαφοροποιήθηκαν, με απάτες, που προωθούσαν πλαστά τεστ και θεραπείες COVID-19, ενώ υπήρξε σημαντική αύξηση στην διακίνηση υλικού πορνογραφίας και δει παιδικής πορνογραφίας και σεξουαλικής κακοποίησης⁴⁷.

Η πανδημία του COVID-19 και ο επιβληθείς αποκλεισμός οδήγησαν περισσότερους ανθρώπους να περιορίζονται στο σπίτι τους, με πολύ περισσότερες ώρες να περνούν στο διαδίκτυο κάθε μέρα και να βασίζονται, όλο και περισσότερο, στο διαδίκτυο, για να έχουν πρόσβαση σε αναγκαίες υπηρεσίες.

Οι κίνδυνοι του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο υπήρχαν εδώ και πολλά χρόνια, αλλά η αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού, που συνδέεται στο Διαδίκτυο και του χρόνου, που δαπανάται σε αυτό, σε συνδυασμό με την αίσθηση του εγκλεισμού και την ανησυχία και τον φόβο, που δημιουργήθηκε από τον εγκλεισμό, παρείχαν περισσότερες ευκαιρίες στους εγκληματίες του κυβερνοχώρου να εκμεταλλευτούν την κατάσταση και να κερδίσουν περισσότερα χρήματα μέσω απατών⁴⁸.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ορισμένα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού, όπως τα παιδιά, ήταν αναγκασμένα να περνούν περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο για υπηρεσίες, όπως η σχολική εκπαίδευση. Αυτή η κατακλυσμιαία αλλαγή στον τρόπο ζωής και αξιοποίησης του διαδικτύου προκάλεσε τον πολλαπλασιασμό των ηλεκτρονικών εγκλημάτων. Οι κοινές τεχνικές ηλεκτρονικού εγκλήματος, όπως το phishing, έχουν σημειώσει έξαρση. Το λεγόμενο «ψάρεμα» είναι μια δόλια πρακτική όπως παρακίνησης ατόμων να αποκαλύψουν προσωπικές πληροφορίες, όπως κωδικούς πρόσβασης και αριθμούς πιστωτικών καρτών, μέσω ψεύτικων ιστότοπων ή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Νέα δεδομένα, που συγκεντρώθηκαν από την Google και

⁴⁷ ο.π <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/Preventing-crime-and-protecting-police-INTERPOL-s-COVID-19-global-threat-assessment>

⁴⁸ ο.π <https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/Preventing-crime-and-protecting-police-INTERPOL-s-COVID-19-global-threat-assessment>

αναλύθηκαν από την Atlas VPN, έναν πάροχο υπηρεσιών εικονικού ιδιωτικού δικτύου (VPN), ρίχνουν περισσότερο φως στην έκταση αυτού του φαινομένου⁴⁹.

Σύμφωνα με σχετική έκθεση, που άντλησε πληροφορίες από την Google, τον Ιανουάριο του 2022, η Google κατέγραψε 149k ενεργές ιστοσελίδες phishing. Τον Φεβρουάριο, ο αριθμός αυτός σχεδόν διπλασιάστηκε σε 293k. Τον Μάρτιο, ωστόσο, ο αριθμός αυτός είχε αυξηθεί σε 522k - μια αύξηση 350% από τον Ιανουάριο. Χώρες σε όλο τον κόσμο αναφέρουν αύξηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Για παράδειγμα, στην Ιταλία, η Polizia Postale, η οποία είναι ο κλάδος της αστυνομίας, που είναι υπεύθυνος για τα εγκλήματα στον κυβερνοχώρο, ανέφερε διάφορα είδη απάτης και ηλεκτρονικής απάτης, που είχαν τη μορφή διαφημίσεων, μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ψεύτικων ιστότοπων, αλλά και μέσω τηλεφωνικών κλήσεων και μηνυμάτων.⁵⁰

Οι εγκληματίες του κυβερνοχώρου εκμεταλλεύονται τις ανησυχίες και τους φόβους, που προκάλεσε η πανδημία, χρησιμοποιώντας κακόβουλο λογισμικό, όπως ιούς, δούρειους ίππους, ransomware και spyware,⁵¹ για να εισβάλουν, να βλάψουν, να κρυπτογραφήσουν ή να ακυρώσουν προσωπικά δεδομένα σε προσωπικούς υπολογιστές⁵². Τα «κλεμμένα» δεδομένα μπορούν στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν για διάφορους κακόβουλους σκοπούς, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε τραπεζικούς λογαριασμούς και του εκβιασμού των θυμάτων με αντάλλαγμα λύτρα⁵³.

Παράλληλα, καταγράφηκε μια απότομη αύξηση των πλαστών ή ακατάλληλων φαρμάκων και του ιατρικού εξοπλισμού, που πωλούνται σε πολύ υψηλές τιμές, για να θεραπεύσουν δήθεν τον κορωνοϊό σε ολόένα και περισσότερους ιστότοπους καλά σχεδιασμένους από εγκληματίες. Σε σχέση με αυτό, καταγράφηκε αύξηση της

⁴⁹ www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

⁵⁰ www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

⁵¹ www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

⁵² www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

⁵³ www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

διακίνησης παραποιημένων προϊόντων, που προωθούνται μέσω ηλεκτρονικών μηνυμάτων.

Μια άλλη συνηθισμένη απάτη, που λαμβάνει χώρα στο διαδίκτυο κατά την περίοδο του εγκλεισμού, είναι οι υποσχέσεις για ψευδείς επενδυτικές ευκαιρίες. Το φαινόμενο αυτό έχει λάβει παγκόσμια διάσταση και τόσο η INTERPOL, όσο και τα Ηνωμένα Έθνη έχουν προειδοποιήσει για συγκεκριμένες διαδικτυακές απάτες, όπως αυτές που συνδέονται με το COVID-19. Στο Ηνωμένο Βασίλειο για παράδειγμα, παρατηρήθηκε επίσης αύξηση της απάτης και των επιθέσεων με στόχο επιχειρήσεις.⁵⁴

Αρκετές χώρες έχουν καταγράψει κυβερνοεπιθέσεις από άγνωστους χάκερς, εις βάρος εθνικών ιδρυμάτων υγείας, εξαιρετικά κρίσιμων υποδομών κατά τη διάρκεια μιας πανδημίας. Στην Ιταλία, για παράδειγμα, πραγματοποιήθηκε κυβερνοεπίθεση εναντίον του νοσοκομείου Spallanzani. Μια εβδομάδα νωρίτερα, επίσης η ισπανική αστυνομία εξέδωσε προειδοποίηση, ότι ολόκληρο το σύστημα ηλεκτρονικών υπολογιστών των νοσοκομείων της Ισπανίας αποτελούσε στόχο κυβερνοεπίθεσης από ένα ransomware, που στοχεύει σε επιχειρήσεις και κυβερνητικές υπηρεσίες⁵⁵. Την ίδια εβδομάδα, επίσης, δέχθηκε επίθεση ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ).

2.4 Οι επιπτώσεις της πανδημίας στον μη δυτικό κόσμο, το παράδειγμα της Λατινικής Αμερικής

Στις αρχές της πανδημίας του COVID-19 και των προσπαθειών των κυβερνήσεων να αναχαιτίσουν την εξάπλωση του ιού, ορισμένες μορφές εγκληματικότητας και βίας μειώθηκαν στη Λατινική Αμερική, η ανάπαυλα όμως ήταν προσωρινή, καθώς τα επίπεδα ανέβηκαν ξανά, σε ορισμένα μέρη σε επίπεδα ρεκόρ. Γενικότερα, ωστόσο, η πανδημία και οι οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της μεταβάλλουν τον τρόπο με τον οποίο οι εγκληματικές οργανώσεις, σε ολόκληρη τη Λατινική Αμερική, κυβερνούν της κοινωνίες, της οικονομίες και την πολιτική⁵⁶.

⁵⁴ www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf

⁵⁵ Edward G., (2020). Google Registers a 350% Increase in Phishing Website Amid Quarantine retrieved from <https://atlasvpn.com/blog/google-registers-a-350-increase-in-phishing-websites-amid-quarantine/>

⁵⁶ ο.π. Edward G., (2020).

Η πανδημία COVID-19 αρχικά εξασθένησε ορισμένες από της πιο ορατές μορφές εγκληματικότητας και βίας στη Λατινική Αμερική, της φάνηκε σε τρία μέρη της περιοχής, που επλήγησαν περισσότερο από τον ιό και με μακρά ιστορία οργανωμένου εγκλήματος. Ο εγκλεισμός του πληθυσμού πιθανότατα μείωσε τις ευκαιρίες για κλοπές και άλλα "εγκλήματα του δρόμου" περιορίζοντας την κινητικότητα στους δημόσιους χώρους⁵⁷.

Παράλληλα, η πανδημία ανέδειξε την αλληλένδετη φύση των νόμιμων και παράνομων οικονομιών⁵⁸. Η μείωση του παγκόσμιου εμπορίου το 2020 επικράτησε έναντι της οικονομικής δραστηριότητας, δυσχεραίνοντας τις ικανότητες παραγωγής και διακίνησης των καρτέλ ναρκωτικών της Λατινικής Αμερικής και περιορίζοντας την πρόσβαση των καρτέλ ναρκωτικών σε χημικές ουσίες από την Κίνα, που είναι απαραίτητες για την παρασκευή ναρκωτικών, όπως οι μεθαμφεταμίνες. Η επιβράδυνση του παγκόσμιου εμπορίου περιόρισε, επίσης, την ικανότητα των καρτέλ να διακινούν λαθραία ναρκωτικά μέσω των συνόρων, δεδομένου ότι η πλειονότητα των παράνομων ναρκωτικών εισέρχεται μέσω νόμιμων σημείων εισόδου σε συνοριακά περάσματα, θαλάσσια λιμάνια και αεροδρόμια. Οι αλλαγές στο παγκόσμιο εμπόριο ναρκωτικών έχουν ευρύτερες κοινωνικές επιπτώσεις τόσο στις χώρες παραγωγής, όσο και στις χώρες κατανάλωσης⁵⁹.

Παράλληλα η πανδημία δημιούργησε, επίσης, κίνητρα για τις ομάδες οργανωμένου εγκλήματος προκειμένου να εμβαθύνουν την εμπλοκή τους σε άλλες παράνομες οικονομικές δραστηριότητες. Καθώς η οικονομική κατάσταση στη Λατινική Αμερική επιδεινώνεται στο πλαίσιο της πανδημίας, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει περισσότερους ανθρώπους και επιχειρήσεις να στραφούν σε τέτοιες άτυπες οικονομικές δραστηριότητες, ενισχύοντας περαιτέρω την οικονομική ικανότητα των εγκληματικών φορέων⁶⁰.

⁵⁷ ο.π. Edward G., (2020).

⁵⁸ ο.π. Edward G., (2020).

⁵⁹ ο.π. Edward G., (2020).

⁶⁰ ο.π. Edward G., (2020).

Η παράθεση των επιδράσεων στην Λατινική Αμερική, καταδεικνύει ότι σε χώρες, όπου υπήρχαν σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες και μεγάλα κομμάτια του πληθυσμού, βίωναν κοινωνική και οικονομική επισφάλεια, η πανδημία επιδείνωσε την ήδη δυσχερή κατάσταση, οδηγώντας σημαντικές κοινωνικές ομάδες στην κοινωνική περιθωριοποίηση⁶¹.

⁶¹ ο.π. Edward G., (2020).

ΤΡΙΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΙΔΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

3.1 Ηλεκτρονικό έγκλημα

Στο παρόν κεφάλαιο, βασικό διακύβευμα αποτελεί η ειδική αναφορά με την συμβολή των σχετικών στοιχείων στην εμφάνιση εκείνων των ειδικών μορφών εγκληματικότητας, που κυοφορήθηκαν και αναπτύχθηκαν, ως απόρροια των ειδικών συνθηκών, που δημιούργησε η πανδημία.

Σε ότι αφορά το ηλεκτρονικό έγκλημα, η πανδημία COVID-19 έδωσε στους εγκληματίες του κυβερνοχώρου μια μοναδική ευκαιρία να εκμεταλλευτούν τα κενά ασφαλείας του διαδικτύου. Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου των ΗΠΑ έλαβε το 2021 1,4 εκατομμύρια αναφορές για κλοπή ταυτότητας, αριθμός διπλάσιος από το 2019. Με τους εργαζόμενους να είναι λιγότερο προσεκτικοί και, ως εκ τούτου, πιο εύαλτοι, οι κυβερνοεπιθέσεις έχουν γίνει πιο συχνές και πολύ πιο επικίνδυνες⁶². Η διαρροή δεδομένων συνεχίζει να αποτελεί σημαντικό τυφλό σημείο για τις επιχειρήσεις αλλά και για τους πολίτες⁶³.

Όχι μόνο αυτό, αλλά και το κόστος των παραβιάσεων έχει επίσης αυξηθεί σταθερά τα τελευταία χρόνια. Παρ' όλες τις προσπάθειες για την προστασία των συστημάτων και των δεδομένων, οι παραβιάσεις στο διαδίκτυο είναι πιθανό να αυξηθούν τόσο σε ταχύτητα, όσο και σε κλίμακα. Η Google κατέγραψε για παράδειγμα, 2.145.013 ιστότοπους phishing από τις 17 Ιανουαρίου 2021. Το ποσοστό αυτό είναι αυξημένο από 1.690.000 στις 19 Ιανουαρίου 2020 (αύξηση 27% σε διάστημα 12 μηνών). Είναι σαφές, πως εξαιτίας του εγκλεισμού και της διαρκής διασύνδεσης των ατόμων στο διαδίκτυο είτε για λόγους εργασίας, είτε για λόγους ψυχαγωγίας και διεκπεραίωσης

⁶²www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf

⁶³www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf

υποχρεώσεων (πληρωμές κτλ.), διάφοροι επιτήδριοι εκμεταλλεύτηκαν αυτό το γεγονός προς όφελος τους⁶⁴.

Παράλληλα, σχεδόν το 80% των ανώτερων στελεχών πληροφορικής και ασφάλειας πληροφορικής εκτιμούν ότι οι οργανισμοί τους δεν διαθέτουν την απαραίτητη προστασία έναντι κυβερνοεπιθέσεων, παρά τις αυξημένες επενδύσεις σε ασφάλεια πληροφορικής, που πραγματοποιήθηκαν το 2020, για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της πανδημίας. Σημειώνεται εξάλλου, ότι μόλις το 20% των οργανισμών παγκοσμίως διαθέτει κάποιας μορφής σχεδιασμό, όσον αφορά την προστασία τους από περιστατικά εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο⁶⁵.

Είναι σαφές, πως οι οργανισμοί, δημόσιοι και ιδιωτικοί, είναι αναγκαίο να δώσουν προτεραιότητα στην επένδυση σε λύσεις ασφαλείας, που συμβάλλουν στη μείωση των κινδύνων και να σχεδιάσουν και να δοκιμάσουν ένα σχέδιο αντιμετώπισης περιστατικών παραβιάσεων, ώστε να διασφαλίσουν ότι διαθέτουν δίκτυ ασφαλείας σε επιθέσεις υψηλού κινδύνου⁶⁶.

Ένας άλλος σημαντικός, αλλά συχνά παραγνωρισμένος, τρόπος προστασίας από επιθέσεις στον κυβερνοχώρο είναι η εκπαίδευση των εργαζομένων ώστε να γνωρίζουν καλύτερα τις πρακτικές ασφαλούς πληροφορικής. Σε κάθε περίπτωση, η πανδημία έθεσε ένα νέο πλαίσιο τόσο για την ανάδυση του ηλεκτρονικού εγκλήματος, ως καθοριστική απειλή για το κράτος, τις πολίτες και τις επιχειρήσεις, ενώ, ταυτόχρονα, κατέστησε σαφές πως επιβάλλεται να δημιουργηθεί ένα εκτεταμένο δίκτυο προστασίας σε εθνικό, καθώς και σε διεθνές επίπεδο.

3.2 Ενδοοικογενειακή βία

Η συνεχιζόμενη πανδημία του COVID-19 ανάγκασε πολλές χώρες να επιβάλουν περιορισμούς μετακίνησης, ως μέτρο προστασίας από την εξάπλωση του ιού. Παρόλο που ο κατ' οίκον εγκλεισμός, λόγω της πανδημίας COVID-19, ήταν απαραίτητο μέτρο

⁶⁴ <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

⁶⁵ <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

⁶⁶ www.europol.europa.eu/newsroom/news/rise-of-fake-%E2%80%99corona-cures%E2%80%99-revealed-in-global-counterfeit-medicine-operation

προστασίας από την εξάπλωση του ιού, προκάλεσε κοινωνικές, ψυχολογικές και οικονομικές συνέπειες⁶⁷.

Μία από αυτές ήταν η αύξηση των κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας. Η ενδοοικογενειακή βία περιλαμβάνει διάφορες πράξεις βίας -φυσικής, σεξουαλικής και συναισθηματικής- και, παρόλο που συνήθως αναφέρεται στη βία μεταξύ συντρόφων, κυρίως μεταξύ ενός άνδρα και μιας γυναίκας συντρόφου, μπορεί επίσης να περιλαμβάνει κακοποίηση παιδιών, ηλικιωμένων ή αδελφών⁶⁸.

Ειδικά για τα παιδιά, η ενδοοικογενειακή κακοποίηση μπορεί να περιλαμβάνει όχι μόνο την άμεση βία προς αυτά, αλλά και την παρακολούθηση βίας εναντίον άλλων μελών της οικογένειάς τους⁶⁹ (π.χ. των μητέρων ή των αδελφών τους) και μπορεί να οδηγήσει στη διαμόρφωση προβληματικών συμπεριφορών κατά την ενήλικη ζωή⁷⁰.

Σε περιόδους κρίσης εξάλλου, έχουν διαχρονικά αναφερθεί αυξημένα ποσοστά βίας μεταξύ συντρόφων, κακοποίησης παιδιών και ηλικιωμένων, που σχετίζονται με την οικονομική αστάθεια και το αγχωτικό περιβάλλον.⁷¹ Σε κάθε περίπτωση, κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, οι άνθρωποι αντιμετώπισαν νέες προκλήσεις, οι οποίες τους επηρέασαν όχι μόνο σωματικά, αλλά και ψυχικά και οικονομικά⁷².

Πολλοί παράγοντες συνέβαλαν στην εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας στο πέρασμα των χρόνων, με τους πολιτικούς, νομικούς, οικονομικούς και πολιτισμικούς να είναι οι συχνότεροι⁷³. Η επιδημία COVID-19 εμφανίστηκε ως επιβαρυντικός

⁶⁷ Đapić, et al. (2020), "Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence", Archives of Psychiatry Research, vol. 56, 181-192. <https://doi.org/10.20471/dec.2020.56.02.06>.

⁶⁸ ο.π Đapić, et al. (2020)

⁶⁹ ο.π Đapić, et al. (2020)

⁷⁰ ο.π Đapić, et al. (2020)

⁷¹ Curtis et al., 2000- Mansi et al., 2020- Parkinson & Zara, 2013- Schneider et al., 2016

⁷² <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

⁷³ ο.π Đapić, et al. (2020)

παράγοντας της ενδοοικογενειακής βίας, ενισχύοντας το προϋπάρχον πρόβλημα. Η "σκιά της πανδημίας" της βίας κατά των γυναικών έγινε εμφανής όχι μόνο σε εύθραυστα οικονομικά κράτη, όπως είναι η Ελλάδα, που βγήκε κοινωνικά τραυματισμένη από την πρόσφατη οικονομική κρίση, και περιοχές, αλλά και σε ισχυρά κράτη η κατάσταση δεν είναι πολύ καλύτερη.

⁷⁴Η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να εμφανιστεί με πολλές μορφές- η λεκτική κακοποίηση φάνηκε να είναι η πιο συχνή, χωρίς να είναι η μόνη⁷⁵. Παράλληλα παρατηρήθηκε αύξηση της ενδοσχολικής βίας, αλλά και καταθλιπτικά συμπτώματα με αυτοκτονικές, αυτοτραυματικές σκέψεις και διαταραχές προσωπικότητας. Ο φόβος για την προσωπική ασφάλεια ήταν διάχυτος και στα δύο φύλα, με τις γυναίκες όμως να βιώνουν σε ένταση και ποιότητα πολλαπλές μορφές βίας⁷⁶.

Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού, οι γυναίκες επιβαρύνθηκαν με περισσότερες ευθύνες, όταν τα σχολεία έκλεισαν και έπρεπε να φροντίσουν τα πιο ευαίσθητα μέλη της οικογένειας. Παράλληλα, η έλλειψη πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και οργανώσεις υποστήριξης, εμπόδισε πολλούς ανθρώπους να ζητήσουν βοήθεια.⁷⁷

Τα παιδιά δεν θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστα από τη νέα πραγματικότητα, με το κλείσιμο των σχολείων να μεταμορφώνει τις καθημερινές τους δραστηριότητες, καθώς το σχολείο, ως προστατευτικό περιβάλλον, έπαψε να υφίσταται, με σημαντικές συνέπειες για την σωματική και ψυχική ασφάλεια των παιδιών, γεγονός το οποίο λειτούργησε επιβαρυντικά για την ψυχολογία και την σχολική επίδοση των παιδιών με έλλογες αρνητικές συνέπειες σε οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο.

⁷⁴ ο.π. Đapić, et al. (2020)

⁷⁵ ο.π. Đapić, et al. (2020)

⁷⁶ <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

⁷⁷ <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

3.3 Εγκλήματα μίσους

Το έγκλημα μίσους είναι ένα έγκλημα, που στρέφεται κατά μιας συγκεκριμένης ομάδας, λόγω της ένταξής της στην εν λόγω ομάδα. Πολλές έρευνες έχουν χρησιμοποιήσει αυτή την παραδοχή, για να εξετάσουν εμπειρικά τα εγκλήματα κατά της κοινότητας των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανσέξουαλ (ΛΟΑΤ), διαφόρων φυλετικών ή εθνοτικών ομάδων και θρησκευτικών ή για να δημιουργήσουν θεωρίες, που εστιάζουν στα εγκλήματα μίσους, ως βία, που κατευθύνεται προς περιθωριοποιημένες ομάδες⁷⁸.

Πράγματι, η ιστορία έχει καταδείξει ότι συγκεκριμένα γεγονότα έχουν οδηγήσει στον στιγματισμό ή σε ολόκληρες ομάδες εθνών, θρησκειών, εθνοτικών, φυλετικών ή άλλων αναγνωρίσιμων ομάδων⁷⁹. Μελέτες για τα επακόλουθα πολέμων δείχνουν δυσμενείς στάσεις και συμπεριφορές προς τις ηττημένες πλευρές, ενώ μελέτες για τρομοκρατικές ενέργειες δείχνουν δυσμενή αντιμετώπιση των ατόμων της ίδιας φυλής, θρησκείας ή εθνικότητας με τους τρομοκράτες⁸⁰. Έρευνες σχετικά με την επιδημία του HIV/AIDS εντοπίζουν συνδέσεις με τη διαπόμπευση των ομοφυλόφιλων ανδρών.⁸¹

Βασιζόμενοι σε αυτά τα στοιχεία, πρέπει να είναι σαφές ότι το απροσδόκητο γεγονός, που δημιούργησε το COVID-19, άλλαξε την κατάσταση για συγκεκριμένες φυλετικές ομάδες, όπως είναι οι κινέζοι, καθώς μεγάλο κομμάτι του παγκόσμιου πληθυσμού θεώρησε και θεωρεί ότι η πανδημία ξεκίνησε από την Κίνα, άρα οι κινέζοι, ως φυλετική ομάδα, θεωρήθηκαν υπεύθυνοι για αυτό το γεγονός.

Ωστόσο, τα εγκλήματα μίσους ή η ανάδειξη ρατσιστικών συμπεριφορών έναντι των μειονοτικών ομάδων αυξήθηκαν αρκετά κατά την διάρκεια της πανδημίας, σε διεθνές επίπεδο, καθώς θεωρήθηκε πως αυτές οι ομάδες, κυρίως οι μετανάστες και οι

⁷⁸Tessler, H., Choi, M. & Kao, G. (2020), «The Anxiety of Being Asian American: Hate Crimes and Negative Biases During the COVID-19 Pandemic», *Am J Crim Just* 45, 636–646. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09541-5>.

⁷⁹ ο.π Tessler, Choi, & Kao, (2020)

⁸⁰ ο.π Tessler, Choi, & Kao, (2020)

⁸¹ ο.π Tessler, Choi, & Kao, (2020)

πρόσφυγες, λόγω των συνθηκών της καθημερινής τους ζωής είναι δυνητικά φορείς του ιού⁸². Βασικό ζήτημα εδώ, είναι να ιδωθεί το φαινόμενο του ρατσισμού απέναντι σε συγκεκριμένες φυλετικές ομάδες, φαινόμενο που προϋπήρχε της πανδημίας φυσικά, ωστόσο εν μέσω αυτής, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της στοχοποίησης συγκεκριμένων φυλετικών ομάδων και φυσικά των μεταναστών, οι οποίοι θεωρήθηκαν ως φορείς του ιού λόγω των συνθηκών διαβίωσης τους σε κέντρα κράτησης. Επρόκειτο εδώ, πρόδηλα, για την ανάδυση ενός ακραίου ρατσιστικού φαινομένου και για την εμφάνιση ξενοφοβικών συμπεριφορών, που αποτέλεσαν το μέσο που κυοφόρησε τις επιθέσεις και τα εγκλήματα εναντίον μεταναστών από τις κυρίαρχες φυλετικές και κοινωνικές ομάδες⁸³.

3.4 Τρομοκρατία και τρομοκρατικές επιθέσεις

Σε λιγότερο από δύο χρόνια, η κρίση της πανδημίας έχει αλλάξει ριζικά το παγκόσμιο γεωπολιτικό, κοινωνικοοικονομικό και συγκρουσιακό τοπίο⁸⁴. Αντίστοιχα, η πανδημία είχε βαθύτατο αντίκτυπο στις τάσεις της διεθνούς τρομοκρατίας, οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, της οποίας μόλις τώρα γίνονται εμφανείς⁸⁵.

Στο βαθμό που η τρομοκρατία αφορούσε σε αστικά περιβάλλοντα μπορεί να υποστηριχθεί από αυτού του είδους η τρομοκρατία παρουσίασε κατά την διάρκεια της πανδημίας αισθητή μείωση. Ωστόσο, σε περιβάλλοντα όπου η τρομοκρατία εκδηλώνεται στο πλαίσιο ευρύτερων συγκρούσεων ο COVID-19 φαίνεται να είχε σχετικά μικρό αντίκτυπο στην πορεία της βίας⁸⁶.

⁸² ο.π Tessler, Choi, & Kao, (2020)

⁸³ ο.π Tessler, Choi, & Kao, (2020)

⁸⁴ www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/files/documents/2021/Dec/cted_covid19_paper_dec_2021.pdf

⁸⁵

www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/files/documents/2021/Dec/cted_covid19_paper_dec_2021.pdf

⁸⁶ <https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

Είναι ανησυχητικό, επίσης, ότι ο COVID-19 φαίνεται πως επέδρασε καθοριστικά στην αύξηση της ακροδεξιάς πολιτικής βίας, όπως αποτυπώνεται στον πρόσφατο Παγκόσμιο Δείκτη Τρομοκρατίας, ο οποίος δείχνει ότι, αν και η ισλαμική τρομοκρατία έχει μειωθεί, υπήρξε σημαντική αύξηση της ακροδεξιάς τρομοκρατίας στις δυτικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής και της Αυστραλίας.⁸⁷

Ειδικότερα, σε μια σειρά από ψηφιακές πλατφόρμες - συμπεριλαμβανομένων ανεξέλεγκτων ιστοσελίδων imageboards, όπως το 8chan και το 4chan, πλατφόρμες συζητήσεων χωρίς λογοκρισία, όπως το Voat, ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης⁸⁸ όπως το Parler και κρυπτογραφημένα κανάλια ανταλλαγής μηνυμάτων, όπως το Telegram - το εξτρεμιστικό περιεχόμενο και οι συντονισμένες εκστρατείες έχουν πολλαπλασιαστεί, κατά τη διάρκεια της πανδημίας⁸⁹.

Σε ένα δίκτυο 225 καναλιών που αναφέρονται στην λευκή υπεροχή στο Telegram που περιείχε πάνω από ένα εκατομμύριο αναρτήσεις, οι ερευνητές βρήκαν επανειλημμένες αναρτήσεις, που εξυμνούσαν την τρομοκρατία, καλούσαν σε βίαιες επιθέσεις, διέδιδαν βίαιο εξτρεμιστικό ιδεολογικό υλικό και δαιμονοποιούσαν μειονοτικές ομάδες. Σημειώνεται, πως τα κανάλια του Telegram, που σχετίζονται με τη λευκή υπεροχή και τον ρατσισμό αυξήθηκαν εκθετικά κατά τη διάρκεια της πανδημίας⁹⁰.

Η πλατφόρμα χρησιμοποιήθηκε επίσης για να καλέσει τους υποστηρικτές του "Boogaloo" και τις βίαιες επιταχυνόμενες ομάδες, να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε ένοπλες συγκρούσεις. Το φαινόμενο Boogaloo, ένα αντικυβερνητικό κίνημα ευρείας βάσης με σημαντικά στοιχεία λευκής υπεροχής, είδε τα μέλη του και την προβολή του

⁸⁷ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

⁸⁸ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

⁸⁹ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

⁹⁰ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

να επιταχύνονται κατά πολύ, κατά την διάρκεια της πανδημίας, με όχημα την διάδοση εξτρεμιστικών και συνωμοσιολογικών αφηγημάτων⁹¹.

Η εκκολαπτόμενη κοινότητα συνωμοσίας και η διαδικτυακή υποκοουλτούρα QAnon⁹², η οποία περιγράφηκε ως απειλή εγχώριας τρομοκρατίας από το FBI το 2019, αυξήθηκε κατακόρυφα κατά τη διάρκεια του αποκλεισμού. Οι ερευνητές της ISD κατέγραψαν διπλασιασμό των χρηστών που συμμετείχαν σε συζητήσεις για τον QAnon στο Facebook και το Twitter τον Μάρτιο του 2020, ενώ τα μέλη των ομάδων QAnon στο Facebook αυξήθηκαν κατά 120%, τη διάρκεια αυτού του μήνα, με μεγάλο μέρος αυτής της διαδικτυακής κοινότητας να προσανατολίζεται σε συνωμοσιολογικές συζητήσεις και κινητοποιήσεις γύρω από το COVID-19⁹³. Αυτό συμβαδίζει με τον ευρύτερο πολλαπλασιασμό των εξτρεμιστικών θεωριών συνωμοσίας, που σχετίζονται με τον ιό στο διαδίκτυο, συμπεριλαμβανομένων των αντισημιτικών συνωμοσιών, που προσαρμόζονται για να ενσωματώσουν τη συνεχιζόμενη πανδημία.⁹⁴

Στην βάση των προαναφερθέντων στοιχείων, εκτιμάται ότι η πανδημία επέδρασε με τρόπο καθοριστικό στην μεταβολή και στον μετασχηματισμό της εγκληματικότητας σε διεθνές επίπεδο, δεδομένου πως σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η πανδημία οδήγησε στην ανάδυση πολλαπλών μορφών κυβερνοεγκλήματος, στην εμφάνιση εγκληματικότητας, που έχει άμεση σχέση με την αντιμετώπιση του COVID-19, με την

⁹¹ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

⁹² <https://www.britannica.com/topic/QAnon>, Το QAnon, συνιστά μια θεωρία συνωμοσίας που ξεκίνησε από αναρτήσεις στο φόρουμ του ιστότοπου 4chan τον Οκτώβριο του 2017. Οι οπαδοί της συνωμοσίας θεωρούσαν ότι ο Αμερικανός πρόεδρος Ντόναλντ Τραμπ διεξάγει μυστικό πόλεμο εναντίον μιας συμμορίας σατανιστών κανιβαλιστών παιδόφιλων μέσα στο Χόλιγουντ, το Δημοκρατικό Κόμμα και το λεγόμενο "βαθύ κράτος". Με τη βοήθεια των πλατφορμών κοινωνικής δικτύωσης, η θεωρία επεκτάθηκε σε περιεχόμενο και γεωγραφική εμβέλεια τα επόμενα χρόνια και οδήγησε σε νομικές διαμαρτυρίες καθώς και σε αρκετά βίαια εγκληματικά περιστατικά.

⁹³ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

⁹⁴ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

διακίνηση ψευδών τεστ ανίχνευσης του ιού και θεραπειών, ενώ σημαντικό ζήτημα είναι η ανάδυση ακροδεξιάς κοινωνικής και πολιτικής βίας⁹⁵, που σχετίζεται άρρηκτα με την συνθήκη της πανδημίας.

⁹⁵ <https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms-response/>

ΤΕΤΑΡΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

4.1 Οι κρατικές και θεσμικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας

Η πανδημία του κορωνοϊού (COVID-19) αποτελεί παράδειγμα, που αναδεικνύει τον ενδογενή και συστημικό χαρακτήρα των κρίσεων και συνεπαγόμενα, των σοβαρών επιπτώσεων που μπορούν να έχουν στις κοινωνίες και τις οικονομίες μας.

Αυτές οι κρίσεις εκτυλίσσονται σε ένα κατακερματισμένο θεσμικό πλαίσιο, λόγω της διεθνοποίησης και της παγκοσμιοποίησης της πολιτικής και της οικονομικής διακυβέρνησης, αφήνοντας στις κεντρικές κυβερνήσεις λιγότερα μέσα, που μπορούν να ενεργοποιήσουν σε μια κρίση και περισσότερους φορείς, με τους οποίους πρέπει να συνεργαστούν, από τον ιδιωτικό τομέα έως τις τοπικές κυβερνήσεις και την κοινωνία των πολιτών⁹⁶.

Η διαχείριση τέτοιων κρίσεων, που αναδύονται στο πλαίσιο των παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας και η αντιμετώπιση των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών τους, απαιτεί ρηξικέλευθη πολιτική δράση για τη διατήρηση λειτουργικών συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης, τη διασφάλιση της συνέχειας της εκπαίδευσης, τη διατήρηση επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας και τη διατήρηση της σταθερότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών⁹⁷. Η πολιτική ηγεσία ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητη για τη διατήρηση της σύνθετης πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής ισορροπίας της υιοθέτησης μέτρων ανάσχεσης για τη μείωση των επιπτώσεων της πανδημίας, διασφαλίζοντας παράλληλα την παροχή βασικών υπηρεσιών.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα θεσμικά όργανα, που συναποτελούν το λεγόμενο κυβερνητικό κέντρο σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο σε αρκετές χώρες, κατά τη διάρκεια της πανδημίας, είτε απευθείας μέσω των οργάνων του, είτε

⁹⁶ Anderson R.M., Heesterbeek H., Klinkenberg D., Hollingsworth T.D. How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? Lancet. 2020;395(10228):931–934. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30567-5. [PMC free article] [PubMed] [CrossRef] [Google Scholar]

⁹⁷ ο.π Anderson et al., (2020).

μέσω της υποστήριξης των οργάνων λήψης αποφάσεων και των μηχανισμών συντονισμού, από μη κρατικούς θεσμούς και οργανισμούς.

Εν συνεχεία, θα παρατεθούν κάποια ενδεικτικά παραδείγματα, αναφορικά με την αντιμετώπιση της εν λόγω κρίσης σε εθνικό επίπεδο⁹⁸:

Στην Αργεντινή για παράδειγμα, το άρθρο 1 του διατάγματος 287/2020 όρισε τον επικεφαλής του Υπουργικού Συμβουλίου να συντονίζει τις διάφορες δικαιοδοσίες και οργανισμούς του δημόσιου τομέα για την εφαρμογή των μέτρων και των πολιτικών, που συνιστώνται από την Εθνική Αρχή Υγείας.

Ομοίως, στην Ιταλία, ο επικεφαλής του Τμήματος Πολιτικής Προστασίας, που βρίσκεται στο γραφείο του πρωθυπουργού, ορίστηκε ως ειδικός επίτροπος για την έκτακτη κατάσταση, που δημιούργησε η πανδημία, στις 31 Ιανουαρίου 2020. Στη Λετονία, ο διευθυντής της Κρατικής Καγκελαρίας ορίστηκε επικεφαλής της διοργανικής ομάδας διαχείρισης συντονισμού, που συστάθηκε στις 10 Ιουλίου 2020 από τον πρωθυπουργό⁹⁹.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Ιρλανδία, για παράδειγμα, οι διορισμένοι συντονιστές είναι αξιωματούχοι δημόσιας υγείας. Άλλες χώρες, όπως η Κολομβία, έχουν ορίσει αξιωματούχους με υπόβαθρο σε εμπορικά και οικονομικά θέματα. Αυτές οι διαφοροποιήσεις στο υπόβαθρο των συντονιστών μπορούν επίσης να είναι χρήσιμες για την ανάδειξη των βασικών προσεγγίσεων και προτεραιοτήτων των χωρών απέναντι στην κρίση. Η Γαλλία διόρισε έναν ειδικό συντονιστή για τη "στρατηγική αποσυμφόρησης", όπως ονομάστηκε η κοινωνική αποστασιοποίηση.

Σε ότι αφορά την περίπτωση της Ελλάδας, ο κύριος στόχος της κυβέρνησης, κατά την πρώτη φάση εμφάνισης της πανδημίας, ήταν η εξοικονόμηση χρόνου προκειμένου να ενισχυθεί περαιτέρω το εθνικό σύστημα υγείας και να προστατευτούν οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Τα αρχικά μέτρα, που ελήφθησαν για σκοπό αυτό, περιλάμβαναν το κλείσιμο όλων των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, την αναστολή κάθε είδους συνεδρίων και εκδηλώσεων, που συγκεντρώνουν

⁹⁸ ο.π Anderson et al., (2020).

⁹⁹ ο.π Anderson et al., (2020).

περισσότερα από 1.000 άτομα, την απαγόρευση συγκεντρώσεων αθλητικών εκδηλώσεων, καθώς και αυστηρές συμβουλές για μέτρα υγιεινής σε κάθε συγκέντρωση άνω των 50 ατόμων¹⁰⁰.

Παράλληλα με τα επιχειρησιακά μέτρα διαχείρισης κρίσεων, που αναλήφθηκαν κατά τη διάρκεια της πρώτης επιδημίας του κορωνοϊού στην Ελλάδα, πραγματοποιήθηκε και μια μεγάλη επικοινωνιακή εκστρατεία για την ενημέρωση του κοινού για την απειλή και τον κίνδυνο του COVID-19. Η επικοινωνία σχεδιάστηκε και εκτελέστηκε από την κεντρική κυβέρνηση ενώ δεσπόζοντα ρόλο τόσο στην πρακτική διαχείριση της πανδημίας, όσο και στην επικοινωνιακή διαχείριση αυτής, διαδραμάτισε η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας με αυξημένες αρμοδιότητες, όπως και το Υπουργείο Υγείας¹⁰¹.

Παράλληλα, για την εφαρμογή των μέτρων εγκλεισμού επιστρατεύτηκε ο αστυνομικός μηχανισμός, ο οποίος διενεργούσε εκτεταμένους ελέγχους στον πληθυσμό επιβάλλοντας πρόστιμα για μη δικαιολογημένη μετακίνηση. Ουσιαστικά, στην περίπτωση της Ελλάδας ακολουθήθηκε ένα μοντέλο διαχείρισης της πανδημίας υπό τον έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης, ο οποίος αφορούσε τόσο το επιχειρησιακό, όσο και το επικοινωνιακό πλαίσιο διαχείρισης των συνεπειών της πανδημίας¹⁰².

Εντοπίζονται, επομένως, τρεις τύποι κυβερνητικής αντίδρασης απέναντι στην πανδημική κρίση -όπου αφορούν σε διεθνές επίπεδο τηρουμένων των αναλογιών, καθώς κάθε χώρα έχει τις δικές της ιδιαιτερότητες- και οι οποίοι είναι οι εξής¹⁰³:

¹⁰⁰ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dyo-chronia-koronoios-stin-ellada-i-poreia-ta-lockdowns-ta-metra-kai-i-elpida/>

¹⁰¹ <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dyo-chronia-koronoios-stin-ellada-i-poreia-ta-lockdowns-ta-metra-kai-i-elpida/>

¹⁰² <https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dyo-chronia-koronoios-stin-ellada-i-poreia-ta-lockdowns-ta-metra-kai-i-elpida/>

¹⁰³ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

1. Θεσμικές ρυθμίσεις για τη διαχείριση και τον συντονισμό των κυβερνητικών επιχειρήσεων, κατά τη διάρκεια της κρίσης,
2. Δημιουργία ειδικών θεσμικών μηχανισμών και δημιουργία δικτύων για το συντονισμό και την ανταλλαγή πληροφόρησης, ως μέσο για την διαδικασία λήψης αποφάσεων.
3. Ανάπτυξη μέτρων για τη διασφάλιση αποτελεσματικής και συνεκτικής επικοινωνίας με το κοινό.

Δεδομένης της πολυπλοκότητας της πανδημίας και των πολλαπλών συνεπειών της, οι κυβερνήσεις έπρεπε να προσαρμοστούν γρήγορα και να διασφαλίσουν ότι υπήρχε η κατάλληλη ικανότητα συντονισμού. Οι θεσμικές ρυθμίσεις έκτακτης ανάγκης για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού (COVID-19) κατατάσσονται σε γενικές γραμμές σε τέσσερις κατηγορίες¹⁰⁴:

1. Άμεσες ρυθμίσεις με άμεσα αποτελέσματα,
2. Αξιοποίηση των υφιστάμενων δομών για την αντιμετώπιση της κρίσης,
3. Δημιουργία προσωρινών δομών, όπως αυτές προβλέπονται από σχέδια διαχείρισης κρίσεων,
4. Υιοθέτηση μιας υβριδικής προσέγγισης, που συνδυάζει πολλαπλούς μηχανισμούς και μέσα

Οι θεσμοί αυτοί αναφέρονται κυρίως στον πρωθυπουργό ή στον πρόεδρο, ενώ μια μειοψηφία υπάγεται στο Υπουργείο Υγείας και στο Υπουργείο Εσωτερικών, στο οποίο η δομή των κυβερνητικών επιχειρήσεων διαδραματίζει περισσότερο υποστηρικτικό ρόλο. Συνολικά, αυτές οι κυβερνητικές απαντήσεις αντανακλούν την ανάγκη για

¹⁰⁴ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

ευελιξία, ώστε να προχωρήσει η λήψη αποφάσεων για κρίσεις σε υψηλό επίπεδο, με την υποστήριξη που παρέχεται από τις υπάρχουσες δομές¹⁰⁵.

Από την επισκόπηση των περιπτώσεων από τον ΟΟΣΑ, οι περισσότερες χώρες έχουν αναπτύξει ad hoc δομές, οι οποίες δημιουργήθηκαν αποκλειστικά για τη διαχείριση της τρέχουσας πανδημίας. Για παράδειγμα¹⁰⁶:

Ο Πρόεδρος της Χιλής προέδρευσε στην πρώτη συνεδρίαση της διατομεακής επιτροπής για τον κορωνοϊό στις 5 Μαρτίου 2020, με την παρουσία του Υπουργού Υγείας και υφυπουργών όλων των κυβερνητικών χαρτοφυλακίων. Η διατομεακή επιτροπή επιφορτίστηκε με την πρόβλεψη των επόμενων βημάτων και τον συντονισμό των μέτρων για την προστασία του πληθυσμού.

Ένας μικρότερος αριθμός χωρών προσαρμοσε τις υπάρχουσες δομές για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης κρίσης, αντί να δημιουργήσει νέες θεσμικές οντότητες. Οι δομές αυτές έλαβαν συνήθως τη μορφή εθνικών οργάνων διαχείρισης καταστροφών/κινδύνων, που έχουν τις ρίζες τους σε προσεγγίσεις πολιτικής προστασίας, ή εθνικών συμβουλίων ασφαλείας¹⁰⁷.

Στην Ιταλία, για παράδειγμα, το Τμήμα Πολιτικής Προστασίας, το οποίο δημιουργήθηκε το 1982 και εποπτεύεται από το γραφείο του πρωθυπουργού, είναι επιφορτίστηκε με τη διαχείριση της προσέγγισης της πανδημίας COVID-19. Στο πλαίσιο του εν λόγω τμήματος, λειτούργησε επιχειρησιακή επιτροπή που διασφάλιζε τον συντονισμό όλων των δραστηριοτήτων της Εθνικής Υπηρεσίας Πολιτικής Προστασίας¹⁰⁸.

¹⁰⁵ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

¹⁰⁶ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

¹⁰⁷ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

¹⁰⁸ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

Στο Βέλγιο, το Εθνικό Συμβούλιο Ασφαλείας υπό την προεδρία του πρωθυπουργού και αποτελούμενο από τους αναπληρωτές πρωθυπουργούς και τους υπουργούς-προέδρους των περιφερειών, ήταν επιφορτισμένο με τη λήψη αποφάσεων σχετικά με τον COVID-19. Οι αποφάσεις αυτές συγκεκριμενοποιήθηκαν στη συνέχεια από άλλες μονάδες και συντονίστηκαν από το Εθνικό Κέντρο Κρίσεων (NCCN) που βρίσκεται στην Υπηρεσία Δημόσιας Εσωτερικής Υπηρεσίας.

Στην βάση των προαναφερθέντων, η πανδημία αυτή δημιούργησε, σε διεθνές και εθνικό, επίπεδο την αναγκαιότητα επίλυσης των προβλημάτων, που αναδείχθηκαν στα πλαίσια της πανδημίας. Οι κυβερνήσεις, αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί, αποπειράθηκαν να δημιουργήσουν μηχανισμούς διαχείρισης των συνεπειών της πανδημίας, ελέγχου του πληθυσμού, αλλά και αντιμετώπισης της εγκληματικότητας, δεδομένου ότι η πανδημία δημιούργησε πρωτόγνωρες συνθήκες τόσο σε κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, όσο και εγκληματολογικό επίπεδο, καταδεικνύοντας την άρρηκτη σχέση μεταξύ του κοινωνικού και εγκληματολογικού χαρακτήρα της πανδημίας.

4.2 Η επίδραση της πανδημίας στο σύστημα απονομής ποινικής δικαιοσύνης

Η πανδημία COVID-19 έφερε στο προσκήνιο και συχνά επιδείνωσε τις πολλές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης, αναδεικνύοντας την κρίσιμη ανάγκη για αποτελεσματικές, και ολοκληρωμένες απαντήσεις¹⁰⁹. Τα δικαστήρια αντιμετωπίζουν αυξημένες καθυστερήσεις που έχουν επιπτώσεις ακόμη και σε υποθέσεις βίας με βάση το φύλο. Για πολλές γυναίκες, η παραμονή στο σπίτι δεν σημαίνει μια ασφαλή και βιώσιμη παραμονή. Υπάρχουν ενδείξεις για αυξανόμενα περιστατικά βίας με βάση το φύλο κατά τη διάρκεια του lockdown, αλλά μειωμένη καταγγελία αυτής¹¹⁰.

¹⁰⁹ Baldwin, J.M., Eassey, J.M. & Brooke, E.J. (2020), «Court Operations during the COVID-19 Pandemic», Am J Crim Just 45, 743–758. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09553-1>.

¹¹⁰ ο.π Baldwin, Eassey, & Brooke, 2020)

Η ευαλωτότητα των παιδιών, που ήδη ήταν εκτεθειμένα σε βίαια περιβάλλοντα, αυξήθηκε¹¹¹. Η λήψη πολλαπλών για τον έλεγχο της εξάπλωσης του ιού, που συχνά επιβλήθηκαν από την αστυνομία σε πολλές χώρες, δημιούργησαν παράλληλα ανησυχίες σχετικά με την κίνδυνο παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και κατάχρησης εξουσίας, όπως και αυξημένες ευκαιρίες για διαφθορά και περιορισμούς στην πρόσβαση στη δικαιοσύνη, ιδίως για τους φτωχούς και του περιθωριοποιημένους¹¹².

Ο εξαιρετικός κίνδυνος που ενέχει ο COVID-19 στις φυλακές αφορά κυρίως στον υπερπληθυσμό, ο οποίος εξακολουθεί να υφίσταται στις περισσότερες χώρες, κάτι που παρατηρήθηκε τόσο στην Ευρώπη, όσο και διεθνώς. Περιορισμοί, όπως ο συνεχής εγκλεισμός των κρατουμένων, η μειωμένη πρόσβαση και οι επισκέψεις και περιορισμένες μετακινήσεις στις φυλακές, έχουν τροφοδοτήσει έντονες αντιδράσεις με αποτέλεσμα, περισσότερες από 40 χώρες να αναφέρουν εξεγέρσεις στις φυλακές. Εκ των προαναφερθέντων καταδεικνύεται η ανάγκη για αντιμετώπιση της συστημικής παραμέλησης των υπηρεσιών των φυλακών, ώστε να αντιμετωπιστούν τα αίτια του υπερπληθυσμού, θα πρέπει να είναι ένα από τα κύρια μελήματα και προτεραιότητα για τις μελλοντικές μεταρρυθμίσεις¹¹³.

Είναι ουσιώδες, οι αρχές του κράτους δικαίου, της ακεραιότητας, της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων να εξακολουθούν να υποστηρίζονται από τους δημόσιους θεσμούς. Θα πρέπει να θεσπιστούν συστήματα λογοδοσίας, και να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την πρόληψη της διαφθοράς και τη δημιουργία προϋποθέσεων για την αποτελεσματική λειτουργία της δικαιοσύνης¹¹⁴,

¹¹¹ Đapić, et al. (2020), "Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence", Archives of Psychiatry Research, vol. 56, 181-192. <https://doi.org/10.20471/dec.2020.56.02.06>.

¹¹² ο.π.Đapić, et al. (2020)

¹¹³ ο.π.Đapić, et al. (2020)

¹¹⁴ ο.π.Đapić, et al. (2020)

επιδιώξεις, που είναι ανελαστικά απαραίτητο να δρομολογηθούν σε διεθνές, αλλά και ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΠΕΜΠΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΕΞΑΙΤΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

5.1 Οι επιπτώσεις της πανδημίας στα θύματα της εγκληματικότητας κατά την διάρκεια του κορωνοϊού

Η τρέχουσα πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει δραστικά τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο. Ενώ το ζήτημα της υγειονομικής αντιμετώπισης των επιπτώσεων της πανδημίας αποτελεί προτεραιότητα, έχουν προκύψει σημαντικά ζητήματα σχετικά με τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες επιπτώσεις, στο πεδίο της εμπορίας ανθρώπων και στα θύματά της, που μεταξύ άλλων αφορά σε διεθνές επίπεδο στα εξής:¹¹⁵

1. Παρεμπόδιση της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη για τα θύματα, που μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο εκτεθειμένα στον στην πανδημία,
2. Επιδείνωση των κινδύνων για τις ήδη ευάλωτες ομάδες ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών των παιδιών, των μετακινούμενων ατόμων, που επηρεάζονται από ταξιδιωτικούς περιορισμούς,
3. Μείωση της δυνατότητας αποστολής εμβασμάτων, καθώς και διαταραχές στα δίκτυα οικογενειακής και κοινωνικής ασφάλειας,
4. Αυξανόμενη επικράτηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης στο διαδίκτυο και χρήση της τεχνολογίας για τη διευκόλυνση αυτής της εγκληματικής συμπεριφοράς,
5. Πλημμελής πρόσβαση σε υπηρεσίες και υποστήριξη για τα θύματα,
6. Μείωση των πόρων για τη διερεύνηση και την αντιμετώπιση της εμπορίας ανθρώπων, συμπεριλαμβανομένης της εμπορίας ανθρώπων
7. Καθυστερημένη ταυτοποίηση των θυμάτων,
8. Καθυστερημένη πρόσβαση στη δικαιοσύνη, συμπεριλαμβανομένης της αναβολής των δικών, που προκαλεί σημαντικές διαταραχές στη διεξαγωγή των

¹¹⁵ ο.π.Đapić, et al. (2020)

διαδικασιών ενώπιον των ποινικών, αστικών και διοικητικών δικαστηρίων εις βάρος των δικαιωμάτων των θυμάτων¹¹⁶,

9. Κίνδυνοι καθυστέρησης ή, στην αντίθετη περίπτωση, επίσπευσης της επιστροφής των θυμάτων εμπορίας στις χώρες καταγωγής τους, ακόμη και αν τα εν λόγω πρόσωπα αντιμετωπίζουν σοβαρούς κινδύνους για την υγεία και την προστασία τους στις χώρες επιστροφής.

Ουσιαστικά, παρόλο που όλοι έχουν επηρεαστεί από την πανδημία, η εγκληματικότητα, που αναδύθηκε κατά τη διάρκεια αυτής, επηρέασε περισσότερο συγκεκριμένες ομάδες θυμάτων. Αναφορικά με τα θύματα, αυτό που πρέπει να επισημανθεί, είναι ότι πρόκειται για άτομα, τα οποία κατά την διάρκεια της πανδημίας βρέθηκαν σε μειονεκτική θέση βιώνοντας με τον πιο έντονο τρόπο τις επιπτώσεις μιας κατάστασης, η οποία ήταν εξαιρετικά επώδυνη για άτομα που βίωναν ήδη συνθήκες επισφάλειας.

Ειδικότερα, μια κοινωνική ομάδα με χαρακτηριστικά επισφάλειας είναι τα άτομα με υφιστάμενα προβλήματα ψυχικής υγείας, που δυσκολεύονταν περισσότερο να αντιμετωπίσουν τις επιπτώσεις του εγκλήματος καθώς το επίπεδο της διαθέσιμης υποστήριξης κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού ήταν αισθητά μειωμένο. Άλλες ομάδες θυμάτων, που επηρεάστηκαν ιδιαίτερα από τον εγκλεισμό, ήταν τα θύματα που ζούσαν απομονωμένα, που βίωναν οικονομική ανασφάλεια, άτομα με προϋπάρχουσα σωματική πάθηση ή αναπηρία, όπως και οι ηλικιωμένοι.¹¹⁷

Μια επίσης σημαντική παράμετρος είναι ο εντοπισμός των θυμάτων εμπορίας ανθρώπων κάτι που είναι ιδιαίτερα δυσχερές, ακόμη και υπό κανονικές συνθήκες. Οι κύριοι λόγοι αυτής της δυσχέρειας περιλαμβάνουν το γεγονός ότι τα θύματα συχνά υφίσταντο εκμετάλλευση σε παράνομους, ανεπίσημους ή μη ορατούς τομείς της οικονομίας (παραοικονομία, μαύρη εργασία), ενώ σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε δρώντας αποτρεπτικά, η ικανότητα του οργανωμένου εγκλήματος να κρύβει τις δραστηριότητές του, όπως και η έλλειψη προθυμίας των ίδιων των θυμάτων να

¹¹⁶ Baldwin, J.M., Eassey, J.M. & Brooke, E.J. (2020), «Court Operations during the COVID-19 Pandemic», Am J Crim Just 45, 743–758. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09553-1>.

¹¹⁷ ο.π Baldwin, Eassey, & Brooke, 2020)

καταγγείλουν τη θυματοποίησή τους ή την αδυναμία τους να το πράξουν- και οι περιορισμένες ικανότητες των αρχών επιβολής του νόμου για τον εντοπισμό της εγκληματικής δραστηριότητας.¹¹⁸

Επιπλέον, τα αυξημένα επίπεδα ενδοοικογενειακής βίας, που αναφέρονται σε πολλές χώρες είναι ένας ανησυχητικός δείκτης για τις συνθήκες διαβίωσης πολλών θυμάτων, όπως εκείνα που βρίσκονται σε κατάσταση «οικιακής και σεξουαλικής δουλείας», ως μορφές εκμετάλλευσης, που επηρεάζουν σε εξαιρετικά υψηλό βαθμό τις γυναίκες και τα ανήλικα κορίτσια.

Τα εν λόγω φαινόμενα δημιουργούν ένα πλαίσιο εκμετάλλευσης των γυναικών, το οποίο εκφράζεται τόσο στο κοινωνικό πεδίο εν γένει, όσο και στο οικογενειακό πεδίο, όπου η βία εναντίον των γυναικών αποτελεί απότοκο του εγκλεισμού, ο οποίος επιδείνωσε την ήδη δυσχερή κοινωνική θέση των γυναικών.¹¹⁹ Αναφορά επιβάλλεται να γίνει εδώ και στα άτομα της τρίτης ηλικίας, τα οποία εν μέσω της πανδημίας βίωσαν μια παρατεταμένη κατάσταση θυματοποίησης, καθώς αποτέλεσαν στόχο πολλαπλών μορφών απάτης τόσο στο διαδίκτυο, όσο και γενικότερα, καθώς τα άτομα της τρίτης ηλικίας ήταν πιο ευάλωτα σε τέτοιους είδους επιθέσεις¹²⁰.

Επομένως, τα θύματα, των μορφών εγκληματικότητας που αναφέρθηκαν, βρέθηκαν σε εξαιρετικά δυσχερή θέση, καθώς η πανδημία κατέστησε ευχερέστερη της δραστηριότητα των εγκληματικών οργανώσεων και ταυτόχρονα δυσχερέστερη της δυνατότητα των θυμάτων να απευθυνθούν σε κρατικές υπηρεσίες και φορείς, προκειμένου να αναζητήσουν την ενδεδειγμένη προστασία.

5.2 Ο ρόλος των θυμάτων στην ενεργοποίηση του κοινωνικού ελέγχου κατά την διάρκεια της πανδημίας

Ο κοινωνικός έλεγχος μπορεί να χωριστεί σε γενικές γραμμές στον επίσημο και ανεπίσημο κοινωνικό έλεγχο. Οι άτυποι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου είναι οι

¹¹⁸ ο.π Baldwin, Eassey, & Brooke, 2020)

¹¹⁹ ο.π Baldwin, Eassey, & Brooke, 2020)

¹²⁰ Βίκυ Βλάχου, Σύγχρονοι εγκληματολογικοί προβληματισμοί υπό τη σκιά της πανδημίας, διαθέσιμο στο <https://theartofcrime.gr/σύγχρονοι-εγκληματολογικοί-προβλημα/>

ενέργειες, στις οποίες προβαίνουν τα μέλη μιας κοινότητας, για την τήρηση των κοινοτικών κανόνων, νόμων και κανονισμών. Οι μελετητές των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών προϋποθέσεων της κοινωνικής αποδιοργάνωσης έχουν εστιάσει την έρευνά τους στον θετικό ρόλο του άτυπου κοινωνικού ελέγχου στον έλεγχο και την πρόληψη του εγκλήματος. Για παράδειγμα, στην κλασική πλέον μελέτη τους¹²¹ με 8.872 κατοίκους που ζούσαν σε 343 γειτονιές του Σικάγο (δηλαδή το Project on Human Development in Chicago Neighborhoods ή PHDCN), οι Sampson κ.ά. (1997) διαπίστωσαν ότι οι γειτονιές με υψηλότερα επίπεδα συλλογικής συμμετοχής και αποτελεσματικότητας (ένα σύνθετο μέτρο του άτυπου κοινωνικού ελέγχου της γειτονιάς και της κοινωνικής συνοχής και εμπιστοσύνης) είχαν χαμηλότερα ποσοστά βίαιων εγκλημάτων. Εδώ, ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος ορίστηκε ως η «προθυμία των γειτόνων να παρέμβουν για λογαριασμό του κοινού καλού" μπροστά στα προβλήματα της κοινότητας¹²².

Σε κάθε περίπτωση, αφενός ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος μέσω της ενεργοποίησης των κρατικών μηχανισμών για την αντιμετώπιση των εγκληματικών συμπεριφορών, που έλαβαν χώρα στα πλαίσια της πανδημίας, όσο και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος για την προστασία των θυμάτων από τις εν λόγω εγκληματικές συμπεριφορές, αποτελούν δύο κεντρικούς πυλώνες για την κατανόηση της σχέσης μεταξύ θυμάτων και ενεργοποίησης του κοινωνικού ελέγχου¹²³.

Υπό αυτή την οπτική, τα θύματα εν μέσω πανδημίας και εδώ μπορεί να γίνει ειδική αναφορά στα θύματα ληστειών ή στα θύματα ενδοοικογενειακής και έμφυλης βίας, τα οποία μέσω του γεγονότος της βίας, της οποίας έγιναν αποδέκτες, ουσιαστικά έδρασαν με τρόπο εποικοδομητικό, ενεργοποιώντας τις κρατικές υπηρεσίες και συμβάλλοντας περαιτέρω για την δημιουργία άτυπων δικτύων κοινωνικής αλληλεγγύης¹²⁴.

¹²¹ Nacjd (2023). Project on Human Development in Chicago Neighborhoods ή PHDCN. Retrieved from <https://www.icpsr.umich.edu/web/pages/NACJD/guides/phdcn/index.html>

¹²² ο.π Nacjd (2023).

¹²³ ο.π Nacjd (2023).

¹²⁴ UNODC (2021). THE IMPACT OF COVID-19 ON CRIMINAL JUSTICE-SYSTEM RESPONSES TO GENDER BASED – VIOLENCE AGAINST WOMEN Retrieved from

Οι εν λόγω υπηρεσίες προστασίας και υποστήριξης θυμάτων εμφανίστηκαν τόσο στις ΗΠΑ, όσο και στην Ευρώπη, με ενδεικτικό παράδειγμα την περίπτωση της Ελλάδας, όπου οι γυναικοκτονίες οδήγησαν ουσιαστικά στην δημιουργία επίσημων δικτύων υποστήριξης, αλλά και στην ανάδυση ανεπίσημων δικτύων στήριξης των θυμάτων. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη κατεύθυνση διαδραμάτισαν οι καμπάνιες ενημέρωσης του κοινού, που έλαβαν χώρα από κρατικούς και μη κρατικούς φορείς, αλλά και από εθελοντικές οργανώσεις, που στάθηκαν εξαρχής στο πλάι των θυμάτων αποτελώντας ασπίδα προστασίας για αυτά¹²⁵. Ειδικότερα, η ενεργοποίηση και δραστηριοποίηση της κοινωνίας των πολιτών λειτούργησε με ενεργητικό τρόπο, αφυπνίζοντας τους θεσμικούς μηχανισμούς, φέρνοντας στο κέντρο της κοινωνικής διαβούλευσης το ζήτημα της προστασίας των θυμάτων, τα οποία, εν μέσω της πανδημίας, βρέθηκαν στο κέντρο μιας δίνης, από όπου ήταν εξαιρετικά δυσχερές να απεγκλωβιστούν¹²⁶.

https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Assessment_COVID-19_and_CJS_responses_to_GBAW_23Mar2021.pdf

¹²⁵ ο.π UNODC (2021).

¹²⁶ ο.π UNODC (2021).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πανδημία του κορωνοϊού έχει προκαλέσει τεράστιες αλλαγές, από την οικονομική δυσπραγία και την υψηλή ανεργία μέχρι τη διακοπή της σχολικής εκπαίδευσης και τα τραγικά αποτελέσματα για τη δημόσια υγεία. Ακόμη και πριν εκδοθούν διαταγές παραμονής στο σπίτι και πριν υπάρξει μεγάλος αριθμός επιβεβαιωμένων λοιμώξεων, υπήρξε μαζική μείωση των αναφερόμενων ποσοστών για όλους σχεδόν τους τύπους εγκλημάτων.

Κατά τους μήνες που ακολούθησαν τα αρχικά lock-down, καθώς οι άνθρωποι προσαρμόστηκαν στη νέα κανονικότητα και οι πόλεις άρχισαν να χαλαρώνουν τους περιορισμούς, που σχετίζονται με το COVID-19, τα ποσοστά εγκληματικότητας διεθνώς συνέχισαν να ακολουθούν πολύ διαφορετικά πρότυπα σε σύγκριση με τα προηγούμενα χρόνια.

Γεγονός που καταδεικνύει ότι η πανδημία επέδρασε τόσο ποσοτικά, όσο και ποιοτικά στην μεταβολή της εγκληματικής δραστηριότητας, καθώς το μέγεθος του αντίκτυπου διαφέρει ανάλογα με τον τύπο του εγκλήματος, με αποτέλεσμα, ενώ τα συνολικά ποσοστά εγκληματικότητας είναι χαμηλότερα από ό,τι ήταν τα προηγούμενα χρόνια, οι ανθρωποκτονίες και τα βίαια εγκλήματα εν γένει είναι πολύ υψηλότερα από ό,τι συνήθως.

Η συνολική μείωση της ήσσονος εγκληματικότητας σε απόλυτους αριθμούς, αναφέρεται σε σημαντικό βαθμό με τη μείωση της κινητικότητας του πληθυσμού. Το γεγονός, ότι η πτώση της εγκληματικότητας συνέπεσε τόσο στενά με την πτώση της κινητικότητας, υποδηλώνει ότι τα δύο αυτά φαινόμενα πιθανότατα συνδέονται μεταξύ τους, καταδεικνύοντας επίσης πως ένα σημαντικό μέρος της εγκληματικότητας μεταφέρθηκε εντός του ιδιωτικού χώρου, ακριβώς για αυτό παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της ενδοοικογενειακής βίας κυρίως εναντίον γυναικών και παιδιών.

Ωστόσο, αυτή η παραδοχή χρήζει περαιτέρω διερεύνησης ακριβώς γιατί αφενός η πανδημία και αφετέρου οι επιπτώσεις αυτής είναι δύσκολο να αποτιμηθούν στην ολότητά τους, παρά μόνο αν διενεργηθούν περαιτέρω έρευνες και μελέτες, που θα αξιοποιήσουν ποικίλα δεδομένα από πολλαπλές πηγές.

Ωστόσο, την ίδια στιγμή, όπως καταδείχθηκε και στην παρούσα εργασία, ο εγκλεισμός δημιούργησε μια αφόρητη κοινωνική και οικονομική κατάσταση και ουσιαστικά η βία και η εγκληματικότητα σε ένα σημαντικό ποσοστό μετακινήθηκε από τους δρόμους προς τις κατοικίες. Η ενδοοικογενειακή βία, η έμφυλη βία, η ανάπτυξη και η ανάδειξη μορφών διαδικτυακών εγκλημάτων καταδεικνύει ότι ουσιαστικά διενεργήθηκε ένας ποιοτικός μετασχηματισμός της εγκληματικότητας, ο οποίος ήταν και συνεχίζει να είναι δυναμική απόρροια της πανδημίας και των συνθηκών, που αυτή δημιούργησε.

Περαιτέρω σημαντικό ζήτημα είναι ο τρόπος, που ανταποκρίθηκε αυτό, αυτό που συνηθίζεται να ονομάζουμε κράτος δικαίου, μέσω των θεσμικών διαδικασιών, προκειμένου να διασφαλιστεί ένα ελάχιστο δίκτυ προστασίας για τα θύματα εγκληματικής συμπεριφοράς κατά την διάρκεια της πανδημίας. Σε αυτό το πλαίσιο, επισημάνθηκαν αφενός οι αρρυθμίες και αφετέρου οι δυσκολίες πρόσβασης των θυμάτων στα ποινικά συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, με έλλογες συνέπειες στην κοινωνική ζωή των ατόμων.

Τέλος, σημαντικό είναι εδώ να επισημανθεί πως τα ίδια τα θύματα μέσω της δράσης και της παρουσίας τους κατέστησαν δυνατή αφενός την ενεργοποίηση των κρατικών μηχανισμών και αφετέρου την δημιουργία άτυπων δικτύων αλληλεγγύης, τα οποία σε πολύ μεγάλο βαθμό κάλυψαν τα θεσμικά κενά, σε ότι αφορά την απόδοση της δικαιοσύνης, αλλά και την στήριξη των θυμάτων.

Η δράση των θυμάτων τόσο σε διεθνές, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο είχε μια διττή λειτουργία. Αφενός εκφράστηκε μέσω κοινωνικών δράσεων και κινημάτων, προκειμένου να πιεστεί το κράτος και οι θεσμοί δικαιοσύνης, προκειμένου να αναλάβουν δράσεις για την δικαστική αντιμετώπιση των εγκλημάτων και δει αυτών που αφορούσαν στα σεξουαλικά εγκλήματα και στις γυναικοκτονίες και αφετέρου εκφράστηκε μέσω της δημιουργίας πρωτοβουλιών, στα πλαίσια της κοινωνίας των πολιτών, για την στήριξη των θυμάτων.

Υπό αυτή την οπτική, η πανδημία δημιούργησε ειδικές συνθήκες σε κοινωνικό, καθώς και οικονομικό επίπεδο, γεγονός που επέδρασε καθοριστικά και στο επίπεδο της θεσμικής λειτουργίας των κρατών και πιο συγκεκριμένα στα θέματα του δικαίου και της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα τα θύματα της εγκληματικότητας να βιώνουν πρωτόγνωρες συνθήκες. Η αντίδραση, απέναντι σε αυτή την κατάσταση, ήταν

αναπόφευκτη, για αυτό ακριβώς τα θύματα και η κοινωνία των πολιτών ενεργοποιήθηκε σε μία απόπειρα να προστατεύσει τα θύματα και να αποδοθεί δικαιοσύνη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αγγλική Βιβλιογραφία

Acemoglu D., Chernozhukov V., Werning I., Whinston M.D. National Bureau of Economic Research; Cambridge MA, USA: 2020. Optimal Targeted Lockdowns in a Multi-Group SIR Model. *Economic Fluctuations and Growth, Health Economics, Public Economics*. Available from: <https://www.nber.org/papers/w27102>

Anderson R.M., Heesterbeek H., Klinkenberg D., Hollingsworth T.D. How will country-based mitigation measures influence the course of the COVID-19 epidemic? *Lancet*. 2020;395(10228):931–934. doi: 10.1016/S0140-6736(20)30567-5

Atkeson A. Economic Fluctuations and Growth, National Bureau of Economic Research; Cambridge MA, USA: 2020. How *Deadly Is COVID-19? Understanding the Difficulties with Estimation of Its Fatality Rate*. Available from: <https://www.nber.org/papers/w26965>

Ashby, M. P. J. (2020), «*Initial evidence on the relationship between the coronavirus pandemic and crime in the United States*», *Crime Science*, 9(6), 1–16

Boman, J.H., Gallupe, O. (2020), «Has COVID-19 Changed Crime? Crime Rates in the United States during the Pandemic», *Am J Crim Just* 45, 537–545.

Baldwin, J.M., Eassey, J.M. & Brooke, E.J. (2020), «Court Operations during the COVID-19 Pandemic», *Am J Crim Just* 45, 743–758.

Dapić, et al. (2020), "Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence", *Archives of Psychiatry Research*, vol. 56, 181-192.

Gover, A.R., Harper, S.B. & Langton, L. (2020), «Anti-Asian Hate Crime During the COVID-19 Pandemic: Exploring the Reproduction of Inequality», *Am J Crim Just* 45, 647–667. <https://doi.org/10.1007/s12103-020-09545-1>.

- Humphreys K.L., Myint M.T., Zeanah C.H. (2020), «Increased Risk for Family Violence During the COVID-19 Pandemic», *Pediatrics*, 146(1): e20200982, Brooks SK, Webster RK, Smith LE, et al. (2020),
- Leslie, E., & Wilson, R. (2020). «Sheltering in place and domestic violence: Evidence from calls for service during COVID-19», *Journal of public economics*, 189, 104241.
- Macip S, Yuguero O. Individual Freedom in the Initial Response to Covid-19. *Front Public Health*. 2022 Jun 3; 10:765016
- Miller, J.M., Blumstein, A. (2020), «Crime, Justice & the COVID-19 Pandemic: Toward a National Research Agenda», *Am J Crim Just* 45, 515–524.
- Mohan BS, Nambiar V (2020) COVID-19: An Insight into SARS-CoV-2 Pandemic Originated at Wuhan City in Hubei Province of China. *J Infect Dis Epidemiol* 6:146.
- Muldoon, K.A., Denize, K.M., Talarico, R. et al. (2021), «COVID-19 pandemic and violence: rising risks and decreasing urgent care-seeking for sexual assault and domestic violence survivors. *BMC Med* 19, 20
- Perznieto, P., Oehler, I., (2021). Social Costs of the Covid-19 Pandemic. Background Paper. *The iNdependent Panel for Pandemic Preparedness and Response*. May 2021
- Roje Đapić, Mia, et al. (2020), "Children Behind Closed Doors Due to COVID-19 Isolation: Abuse, Neglect and Domestic Violence", *Archives of Psychiatry Research*, vol. 56, 181-192
- Tessler, H., Choi, M. & Kao, G. (2020), «The Anxiety of Being Asian American: Hate Crimes and Negative Biases During the COVID-19 Pandemic», *Am J Crim Just* 45, 636–64

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Βλάχου Β., (2021). *Σύγχρονοι Εγκληματολογικοί Προβληματισμοί υπό της σκιά της πανδημίας*. The Art of Crime.

Γρηγοριάδου Π., (2022). Ο Covid-19 και η «πανδημία» της βίας κατά των γυναικών», διαθέσιμο στο <https://www.naftemporiki.gr/society/182276/covid-19-7-pandimies-mesa-stin-pandimia/>

Ζαραφωνίτου Χ., «Ανθρωποκτονίες με θύματα γυναίκες στο πλαίσιο της συζυγικής/συντροφικής βίας και ο πρόσφατος δημόσιος διάλογος για την ποινική αντιμετώπισή τους στην Ελλάδα», ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ, διαθέσιμο στο https://www.researchgate.net/publication/358504449_Anthropoktonies_me_t_hymata_gynaikes_sto_plaisio_tes_syzygikessyntrophikes_bias_kai_o_prosph atos_demosios_dialogos_gia_ten_poinike_antimetopise_tous_sten_Ellada_K ENTRO_MELETON_POLITIKES_GIA_TO_PHYLO_KA

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία

Europol, (2022). Beyond the pandemic – How Covid-19 will shape the serious crime. Retrieved from www.europol.europa.eu

Papaioannou S., (2021). Violent Crimes on the Rise in Greece, retrieved from <https://greekreporter.com/2021/07/09/violent-crimes-greece/>

Η βία κατά των γυναικών πρόσβαση στο <https://www.kethi.gr/nea/i-bia-kata-ton-gynaikon-tin-epohi-toy-covid-19>

<https://www.interpol.int/en/News-and-Events/News/2020/Preventing-crime-and-protecting-police-INTERPOL-s-COVID-19-global-threat-assessment>

Edward G., (2020). Google Registers a 350% Increase in Phishing Website Amid Quarantine retrieved from <https://atlasvpn.com/blog/google-registers-a-350-increase-in-phishing-websites-amid-quarantine/>

www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/internet_organised_crime_threat_assessment_iocta_2020.pdf

www.europol.europa.eu/newsroom/news/rise-of-fake-%E2%80%99corona-cures%E2%80%99-revealed-in-global-counterfeit-medicine-operation

www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/files/documents/2021/Dec/cted_covid19_paper_dec_2021.pdf

<https://globalinitiative.net/crime-contagion-impact-covid-crime/>

<https://www.fondapol.org/en/study/covid-19-far-right-violent-extremism-and-tech-platforms->

<https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dyo-chronia-koronoios-stin-ellada-i-poreia-ta-lockdowns-ta-metra-kai-i-elpida/>

<https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>

UNODC (2021). THE IMPACT OF COVID-19 ON CRIMINAL JUSTICE-SYSTEM RESPONSES TO GENDER BASED – VIOLENCE AGAINST WOMEN Retrieved from https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Assessment_COVID-19_and_CJS_responses_to_GBVAW_23Mar2021.pdf

Pandemics Throughout History, Jocelyne Piret and Guy Boivin διαθέσιμο στο <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmicb.2020.631736/full>

Social Costs of the COVID-19 Pandemic, Paola Perezniето & Ilse Oehler, May 2021, διαθέσιμο στο <https://theindependentpanel.org/wp-content/uploads/2021/05/Background-paper-9-Social-impact.pdf>

Individual Freedom in the Initial Response to Covid-19, Salvador and Oriol Yuguero διαθέσιμο στο <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9203881/>

The sociodemographic impacts of the COVID-19 pandemic in Latin America and the Caribbean διαθέσιμο στο https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/47923/S2200158_en.pdf?sequence=1&isAllowed=y

<https://www.ertnews.gr/eidiseis/mono-sto-ertgr/dyo-chronia-koronoios-stin-ellada-i-poreia-ta-lockdowns-ta-metra-kai-i-elpida/>

Building resilience to the Covid-19 pandemic: the role of centres of government,
διαθέσιμο στο <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-resilience-to-the-covid-19-pandemic-the-role-of-centres-of-government-883d2961/>